Vlaams
Architectuur
instituut

Beleidsplan Kunsten

2023-2027

Krachtlijnen voor een maatschappelijk geëngageerde architectuurcultuur

KRACHTLIJNEN VAN HET PLAN MISSIE

POSITIONERING EN SAMENWERKING

TRANSVERSALE THEMA'S

DOELSTELLINGEN

SD 1/ Het VAi speelt een sleutelrol in een dynamische architectuurcultuur met zijn artistiek project 4

OD 1.1/ Een relevant artistiek project ontwikkelen op het snijvlak van disciplinaire en maatschappelijke vraagstukken 13
OD 1.2/ In uiteenlopende culturele producten het artistiek project presenteren 16
OD 1.3/ Het artistiek project onderbouwen met strategisch plan publiekswerking 22
Het artistiek project (SD 1) en de functies van het Kunstendecreet 26

SD2/ Het VAi draagt actief bij aan landschapszorg in het architectuurveld 30

OD 2.1/ Aandacht hebben voor een divers landschap 30
OD 2.2/ Bijdragen aan een gedifferentieerd en zelfkritisch landschap architectuurcultuur 33
OD 2.3/ Rol van architect binnen Kunstendecreet versterken 34
De landschapszorg van het VAi (SD 2) en de functies van het Kunstendecreet 35

SD3/ Het VAi fungeert als platform voor uiteenlopende ruimtelijke actoren om impact te genereren 37

OD 3.1/ Veilige leer- en ontmoetingsplekken creëren voor transsectorale uitwisseling 37
OD 3.2/ Meer impact genereren met architectuurkritiek en met de borging van kennis 38
OD 3.3/ Beleid voeden met nieuwe en transversale ideeën 39
De platformfunctie van het VAi (SD 3) en de functies van het Kunstendecreet 40

SD4/ Het VAi verwerft een nieuwe positie voor architectuur uit Vlaanderen en Brussel in een veranderde internationale omgeving 42

OD 4.1/ Internationale toonplekken voor architectuur uit Vlaanderen en Brussel creëren 42
OD 4.2/ Internationale communicatie en bekendheid verdiepen en verbreden 43
OD 4.3/ Internationale dimensie in de werking van het VAi intern vergroten 44
De internationale werking van het VAi (SD 4) en de functies van het Kunstendecreet 45

SD5/ Het VAi trekt de waarden die het uitdraagt door in zijn zakelijke organisatie 47

OD 5.1/ Een zorgzame werking uitbouwen op het vlak van mensen, middelen en huisvesting 47
OD 5.2/ Professionalisering van specifieke aspecten van de organisatie 50
OD 5.3/ Participatie als een evidentie bij alle werkprocessen 52

Coming of Age. Architectuurwedstrijden in Vlaanderen en Brussel, 2021 © Olmo Peeters

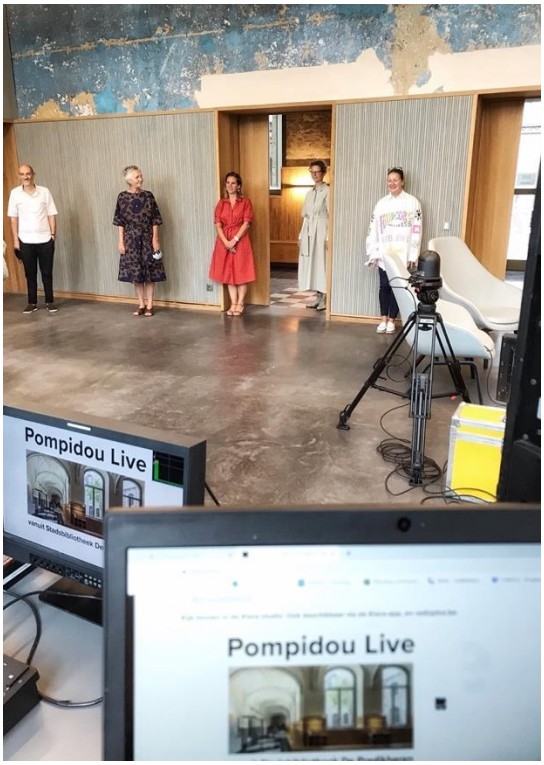

Presentatie Architectuurboek, Klara, 2020
© Mathilde Breukink

KRACHTLIJNEN VAN HET PLAN

Het beleidsplan 'Krachtlijnen voor een maatschappelijk geëngageerde architectuurcultuur' vertrekt vanuit 5 principes:

1/ Aanscherpen van het artistiek project van het VAi

Het VAi kiest inhoudelijke thema's waarop het focust gedurende een periode van 1,5 jaar. De thema's onderzoeken nieuwe manieren waarop architectuur kan omgaan met een wereld in transitie. Elk thema wordt onderzocht, getoond, experimenteel geëxploreerd en besproken door 3 grote tentoonstellingen, lezingen, participatief traject, publicatie, Festival en Dag van de architectuur. De scherpe thematische keuzes maken het VAi herkenbaar en laten toe om tegelijkertijd te versmallen (thematisch) én te verbreden (publiekswerking, formats, impact genereren).

2/ Groter engagement op het vlak van publiekswerking

De kwaliteit van de leefomgeving belangt iedereen aan. Het beleidsplan is onderbouwd met een strategisch plan publiekswerking. Uitgangspunten zijn a) dat ook een professioneel publiek (ontwerpers, beleidsmakers, jonge architecten …) bemiddeling nodig heeft, en b) dat bemiddeling op maat van nieuwe doelgroepen de volgende stap is. Binnen de overkoepelende thema's (zie 1) wordt voor kinderen, gezinnen, personen met een migratieachtergrond … publiekswerking op maat gerealiseerd.

3/ Condities voor architectuur mogelijk maken – werken op impact

Architectuur is een kunstvorm die sterk maatschappelijk verankerd is. Architectuur raakt aan het recht op kwalitatief wonen, mobiliteit, ruimtelijke ordening, inclusie, klimaat, erfgoed ... Om goede architectuur te maken, is niet alleen een getalenteerde ontwerper nodig. Veel condities moeten 'goed' staan in de regelgeving, bij de opdrachtgever, de kunde en opleiding van de ambachtslui … Het VAi creëert veilige leer- en gespreksmomenten voor transsectorale uitwisseling. Zo weegt het VAi op maatschappelijke transities vanuit een holistisch, cultureel perspectief.

4/ Landschapszorg versterken

Het VAi stimuleert de diversiteit in het landschap op het vlak van artistieke posities, maatschappelijke rollen van architectuur, meerstemmigheid, gender, internationalisering en generaties.

5/ Internationalisering is een evidentie

Het VAi wil het debat en de discipline in Vlaanderen voortdurend voeden door internationale kruisbestuivingen. Het bouwt verder aan internationale samenwerkingen en betrekt internationale ontwerpers en critici op evidente wijze bij de werking. Omgekeerd zet het via samenwerkingen actief in op het creëren van toon- en reflectieplekken voor architecten uit Vlaanderen en Brussel.

MISSIE

Het Vlaams Architectuurinstituut (VAi) zet in op een goede leefomgeving voor iedereen. Het creëert ontmoetingsplekken voor wie architectuur maakt, onderzoekt, wil delen of ervaren. Het Architectuurinstituut verbindt heden, verleden en toekomst van de (on)gebouwde omgeving. Het pleit voor een zorgzame omgang met ruimte, mensen en materialen.

Visie

Het VAi focust op hoe architectuur kan omgaan met wat er maatschappelijk speelt. Spreken over architectuur, haar geschiedenis, materialiteit, vorm en culturele betekenis haakt in op actuele maatschappelijke transities als ecologisch bewustzijn, nieuwe vormen van ambacht, meerstemmigheid, sociale inclusie en de omgang met erfgoed. In de verbeeldingskracht van het ontwerp komen deze disciplinaire vraagstukken en de actuele maatschappelijke uitdagingen samen.

Het VAi is er voor ontwerpers, beleidsmakers, burgers en ruimtelijke actoren. Projecten van het VAi strijken neer op uiteenlopende plekken in Vlaanderen en Brussel, en ver daarbuiten. De werking van het VAi krijgt vorm in tentoonstellingen, lezingen, debatten, educatieve projecten, brede publieksevenementen, publicaties, advies op maat en een tweetalige website als kennisdatabank.

Sinds 2018 beheert het VAi een belangwekkende collectie architectuurarchieven die voortdurend aangroeit. Daardoor is het VAi bijzonder goed geplaatst om actuele vraagstukken in een breder perspectief te plaatsen. De zorg voor en ontsluiting van de collectie biedt aanknopingspunten voor een vernieuwde relatie tussen erfgoed en hedendaags ontwerp. In de collectie zijn heden, verleden en toekomst van de architectuur immers verbonden.

Het VAi smeedt allianties met onderzoekers, ontwerpers en organisaties over heel Vlaanderen en Brussel. Het vertegenwoordigt Vlaanderen op internationale evenementen zoals de Architectuurbiënnale in Venetië en is ingebed in een wereldwijd netwerk van architectuurinstituten.

POSITIONERING EN SAMENWERKING

Inhoudelijke positie: het raakvlak van maatschappelijke transities en autonomie van de architectuur

Een architectuurinstituut kan anno 2021 niet anders dan kritisch zijn en met een open blik in de wereld staan. Architectuur is voortdurend in verandering, is sterk verweven met de klimaattransitie en toont zich minder inclusief dan beoogd. De turbulente jaren 2020-2021 brachten een aantal ruimtelijke aspecten in de maatschappij sterker in het publieke debat, zoals de architectuur van de zorgsector, de wooncrisis, de nood aan toegankelijke kwaliteitsvolle open ruimte en ecologie.

Ondertussen verandert de maatschappelijke rol van de architect. In de bouwwereld zijn digitalisering, internationalisering en schaalvergroting aan de orde. Discussies over verdichting, luchtkwaliteit, appartementisering van de dorpen, veilige wegen, mobiliteit en infrastructuur, het recht op wonen en zorg … raken aan de kern van het ruimtelijk ontwerp. Van bedenkers van gebouwen evolueren architecten steeds naar regisseurs van ruimtelijke processen. Die veranderende rol brengt ontwerpers dichter bij vraagstukken als niet-bouwen, herbestemming, circulariteit en het recht op kwaliteitsvolle ruimte voor iedereen.

Tegelijkertijd is de rol van architectuur ook meer het onderwerp van het publieke debat: mogen hedendaagse architecten aan monumenten raken? Hoe kunnen ze nieuwe vormen van samenleven gestalte geven? Een groeiende groep burgers laat hun stem horen. In dat debat is de taal waarmee specialisten over architectuur spreken niet dezelfde als die van de betrokken burgers en beleidsmakers. Het VAi ziet het als zijn opdracht om het gesprek over architectuur met zowel de ontwerpgemeenschap als met de brede maatschappij centraal te plaatsen in zijn werking.

De verschuivende rol van architecten én de verschillende maatschappelijke transities bieden aanknopingspunten om het over disciplinaire aspecten van de architectuur te hebben. Architectuur gaat over vorm, materialisatie, licht, kleur, detaillering, positionering, mediatie tussen privaat en publiek, maar ook over culturele betekenis, gebruik en impact. Architectuur heeft een levensduur die generaties overspant, en wordt telkens opnieuw toegeëigend in het heden. Referenties, de geschiedenis van de stad en de architectuurdiscipline, typologieën, gedachte-experimenten en utopische plannen bieden houvast om met de uitdagingen van de toekomst om te gaan. De focus leggen op ambacht en materialiteit helpt bijvoorbeeld in de evolutie om naar meer circulariteit in het bouwproces te gaan; een studie van historische vormen van collectief wonen van begijnhoven tot tuinwijken inspireert om het verdichtingsvraagstuk op een duurzame wijze aan te pakken. Het samenspel tussen artistiek experiment, geheugen en maatschappelijke betekenis staat centraal in de werking van het VAi.

Relevantie voor de architectuurdiscipline en kunstenlandschap

Onder het motto ‘meer engagement heeft nood aan een dieper én breder gesprek over de betekenis van architectuur’ wil het VAi een podium, een proeftuin voor artistiek experiment, en een plek voor kritische reflectie zijn voor praktijken die zich op het raakvlak tussen maatschappelijk engagement en disciplinaire ontwikkeling bevinden.

Architectuur heeft betrekking op de leefomgeving van iedereen en raakt aan veel maatschappelijke domeinen. Het VAi wil een artistieke vrijplaats creëren voorbij grenzen tussen maatschappelijke domeinen. Dit is in de eerste plaats relevant voor de ontwerpers. Er wordt hen tijd, ruimte en een professioneel cultureel kader geboden om de creatieve en artistieke dimensie van de praktijk te exploreren, te verdiepen en te verrijken.

Dit is ook relevant voor het bredere architectuurveld en de maatschappij. Doordat het VAi in zijn werking niet alleen inzet op de ontwikkeling van artistieke posities van ontwerpers, maar ook op productie van artistieke projecten en de presentatie ervan, op participatie en op reflectie, kan het de uitkomsten van de artistieke projecten naar de brede maatschappij brengen. Zowel de ontwerpgemeenschap, het onderwijs, de bouwwereld, beleidsmakers als het brede publiek worden zo, elk op zijn eigen manier en met een aangepaste betrokkenheid, in contact gebracht met die vernieuwende inzichten.

VAi als een spin in het web in het architectuurveld

Om de artistieke vernieuwing én de brede maatschappelijke vertaling van de projecten te waar te maken, heeft het VAi een breed netwerk van uiteenlopende partners. Het VAi is een schip dat een duidelijke artistieke koers vaart met zijn artistiek programma. Het schip wordt bemand door de VAi-ploeg, maar er varen ook steeds architecten, beleidsmakers, architectuurcritici, -docenten en -studenten mee. Via de partnerwerking wordt de vinger aan de pols gehouden in de bouwwereld. Vanuit De Singel zoekt het VAi actief naar kruisbestuiving met andere artistieke disciplines. Voor het deel van het programma buiten De Singel smeedt het VAi partnerschappen met stadsbouwmeesters, lokale architectuurcentra en geëngageerde partners in binnen- en buitenland. Sommige van die partnerschappen hebben een permanent karakter, andere zijn projectmatig van aard.

VAi werkt dus als een spin in het web waarbij volgende samenwerkingen en netwerken cruciaal zijn:

- De Singel: artistieke partner waarmee het publieksprogramma in De Singel gerealiseerd wordt
- Partnerwerking: interessante bouwbedrijven waarmee de Avonden van de architectuur opgezet worden om interactie tussen de artistieke wereld van het VAi, de ontwerp- en de bouwwereld te stimuleren
- Kwaliteitskamers: het VAi brengt de kwaliteitskamers samen om kennisuitwisseling te bevorderen
- Structurele samenwerking met het Team Vlaams Bouwmeester
- Platform Architectuurcultuur (PAC): samenwerking met de culturele organisaties die zich inspannen voor een betere leefomgeving door middel van kritische reflectie, educatie, publieksprojecten en ontwerpend onderzoek
- Samenwerking met de sector Onroerend Erfgoed, onder meer in projecten die de vernieuwde relatie tussen hedendaags ontwerp en erfgoed onderzoeken, of om het brede publiek te sensibiliseren

- Samenwerkingen met alle architectuuronderwijsinstellingen architectuur in Vlaanderen en Brussel, onder meer in educatieve projecten, publicaties, lezingen, artistiek en ontwerpend onderzoek

- Kunstenpunt: samenwerking om ontwerpers naar het Kunstendecreet te leiden door samen de opleidingen en workshops hierover te verzorgen, ondersteuning van architecten bij aanvragen, advies op maat … VAi verzorgt het deel over architectuurcultuur in de landschapstekening van Kunstenpunt.

- Bijna elk VAi-project is het resultaat van een samenwerking met uiteenlopende partners. Enkele voorbeelden:

    - Across: samenwerking met A+ voor jonge architecten over de taalgrens heen

    - Desired Spaces: eenmalige samenwerking met ICA W/B en CIVA over het verbeelden van de postcoronastad

    - CIVA: samenwerking op projectmatige basis en kennisuitwisseling

    - Festival van de architectuur: de meeste intensieve vormen van samenwerking ontstaan in de 'hoofdstad' van elke editie van het festival. Gaande van de stadsbouwmeester of Stadsatelier tot buurtwerking en bijna alle culturele spelers in deze stad.

    - Stadsform, De Grote Post, KAAP, Vooruit, MAD …

Internationale samenwerking in het DNA van het VAi

De internationale werking van het VAi kent twee richtingen. Projecten worden op inhoudelijk vlak versterkt door internationale perspectieven, critici, ontwerpers en academici te betrekken. Omgekeerd worden via de internationale partners VAi-projecten naar het buitenland gebracht. Door de sterke internationale aandacht voor architectuur uit Vlaanderen en Brussel evolueert de internationale rol van het VAi:

- Internationale culturele en mediapartners vinden op vrij evidente wijze de gevestigde namen van de architectuurwereld in Vlaanderen en Brussel. Deze architecten worden gevraagd voor lezingen, publicaties en tentoonstellingen. Het VAi speelt dan een begeleidende, communicatieve en ondersteunende rol indien nodig.

- Jonge ontwerpers en ontwerpers die meer in de periferie van de gevestigde media werken in Vlaanderen en Brussel, neemt het VAi heel bewust en proactief mee naar internationale fora.

De internationale werking is divers, van jonge ontwerpers tot de gevestigde namen, van educatieve projecten (waar wenselijk) tot artistiek onderzoek. Enkele voorbeelden:

- Terugkerende partnerschappen
    - Young Promising Architects: tweedaagse uitwisseling tussen Nederlandse en Vlaamse jonge architecten, samenwerking met de Nederlandse ambassade en Het Nieuwe Instituut
    - London Festival of Architecture
    - Architecture Foundation
    - Archined
    - Flanders House, Vlaams Vertegenwoordigers in Berlijn, Rome en New York
- ICAM (International Confederation of Architectural Museums): VAi is een actief lid en smeedt strategische allianties met internationale architectuurinstituten rond digitalisering, coproducties, kennisuitwisseling …
- VAi is actief in internationale onderzoeksnetwerken. Momenteel is het een van de 3 culturele partners van het EU-project TACK over *tacit knowledge.* We bereiden in 2021 een nieuwe aanvraag voor binnen Creative Europe met 5 partners.
- Internationale samenstelling van de redactieraad van het Architectuurboek Vlaanderen
- Programmatie van internationale ontwerpers voor lezingen en tentoonstellingen

TRANSVERSALE THEMA'S

In dit beleidsplan lopen een aantal transversale thema's als een rode draad doorheen alle aspecten van de werking, van het artistiek programma tot de interne organisatie, van de lokale ingebedde publiekswerking tot de internationale projecten. Deze thema's sluiten aan bij de aandachtspunten van de minister in de Strategische visienota.

1/ Meerstemmigheid en inclusiviteit

Architectuur en de leefomgeving hebben impact op het leven en welzijn van iedereen. Het VAi zal het inclusief denken en handelen in alle aspecten van architectuur en ontwerp bevorderen, niet in het minst in het eigen programma en werking. Meerstemmigheid gaat over wie een podium krijgt, waar tegengestelde stemmen met elkaar in gesprek kunnen gaan en tot wie de boodschap is gericht.

In 2020 en 2021 ontwikkelde het VAi een strategisch plan publiekswerking. Het plan start van de idee dat het VAi het best slaagt in zijn missie wanneer iedereen die betrokken is bij de gebouwde omgeving ook bereikt wordt. Niet iedereen moet daarin dezelfde rol spelen, en uiteenlopende meningen moeten gehoord kunnen worden. Het strategisch plan voorziet in publieksbemiddeling op maat voor diverse doelgroepen, van de ontwerpgemeenschap tot de burger of het beleid. Het is een leidraad geworden die doorheen alle acties van het VAi loopt.

2/ Landschapszorg

De term 'landschapszorg' duidt in dit beleidsplan op de verantwoordelijkheid die het VAi opneemt voor het 'landschap' van ontwerpers en andere actoren in de architectuurcultuur.

Het VAi bekleedt een bijzondere positie binnen de architectuurcultuur in Vlaanderen en Brussel sinds zijn oprichting door de Vlaamse overheid in 2001. Het VAi zet zich uitdrukkelijk in voor een divers landschap. Het heeft niet alleen aandacht voor gevestigde namen, maar ook voor jongere ontwerpers, studenten en ontwerpers van uiteenlopende achtergrond en opleiding, opdat een gezond evenwicht tussen continuïteit en vernieuwing kan ontstaan. In dit verband hecht het VAi bijzonder belang aan meerstemmigheid.

3/ Traditie en innovatie

Het VAi beschouwt architectuur als een continuüm van heden, verleden en toekomst en draagt zo een culturele visie op duurzaamheid uit. Voor VAi is duurzaamheid een holistisch, systemisch vraagstuk dat veel verder reikt dan een energetisch probleem. Het VAi geeft in al zijn projecten blijk van een holistische visie op duurzaamheid die zowel sociaal inclusief, cultureel geïnspireerd als ecologisch is. Vanuit die invalshoek verbindt het artistieke project verleden, heden en toekomst. Cultureel erfgoed, immateriële verhalen en ambachten, archieven en museale objecten komen zo in een transhistorisch kader te staan en krijgen betekenis voor de toekomst.

4/ Internationalisering

Architectuur uit Vlaanderen en Brussel is internationaal hoog aangeschreven. Veel ontwerpers stellen hun werk op internationale fora tentoon, geven les in het buitenland. De internationale architectuurkritiek heeft veel aandacht voor de ontwikkelingen in Vlaanderen en Brussel. Dit heeft enorme impact op de ontwikkeling van de architectuur in de eigen regio, met een doorgedreven internationalisering van de hele architectuurscene. Het VAi draagt hieraan bij door samenwerkingen aan te gaan met internationale culturele spelers en daarin ook minder gehoorde stemmen in de architectuur een podium te geven. Omgekeerd voedt het VAi de architectuurcultuur in Vlaanderen ook met internationale ideeën. In dat tweerichtingsverkeer speelt het VAi een cruciale rol die ze nog zal versterken door ze door te trekken in alle aspecten van de werking.

5/ Kunst als gemeenschapsvorming

Tijdens de lockdown in 2020 hebben medewerkers van het VAi, met externe begeleiding, een strategisch plan publiekswerking gemaakt. Het plan vertoont een ambitieus streven om in elk aspect van de werking het bewustzijn te vergroten dat de leefomgeving van en voor iedereen is, en dat bijgevolg iedereen betrokken kan worden. Educatie, toegankelijkheid en bemiddeling worden daarmee sterk uitgebreid. Het plan betreft niet alleen kinderen en jongeren. Wij gaan ervan uit dat iedereen, ook de professionele doelgroep, bemiddeling op maat verdient.

6/ Zelfredzaamheid

In het Kunstendecreet neemt de architect een bijzondere positie in. De meeste architecten hebben een zelfstandige praktijk en sommigen geven les. Voor architecten is het Kunstendecreet bijzonder belangrijk om zich artistiek te ontwikkelen, aan reflectie te doen en hun werk te kunnen presenteren. Ontwerpend onderzoek betreft vaak maatschappelijke of artistieke/disciplinaire vraagstukken die op ons afkomen en waar nog geen pasklaar antwoord op bestaat. Dit toekomstgerichte onderzoek heeft de omkadering van het Kunstendecreet nodig en kan niet binnen de zelfstandige praktijk gevoerd worden. Het VAi leidt architecten actief naar het decreet om dit soort werk de juiste honorering en omkadering te geven. Daarnaast is het voor het VAi een vanzelfsprekendheid om alle ontwerpers en andere partners correct te vergoeden in de projecten die het opzet.

BWMSTR Label. Construct, ruimte voor verandering, 2021
© Dries Luyten

Architectuurboek Vlaanderen, 2020
© Vlaams Architectuurinstituut

DOELSTELLINGEN

SD 1/ Het VAi speelt een sleutelrol in een dynamische architectuurcultuur met zijn artistiek project

OD 1.1/ Een relevant artistiek project ontwikkelen op het snijvlak van disciplinaire en maatschappelijke vraagstukken

Architectuur heeft als kunstvorm een verbeeldingskracht om te tonen hoe en waar het anders kan. Net zoals de wetenschap vertrekt de kunst van een fundamenteel twijfelend uitgangspunt. Kunst en wetenschap stellen in vraag, durven zich af te vragen hoe het anders zou kunnen. Vervolgens zoeken ze nieuwe wegen door experiment, ontwerpend onderzoek en reflectie. Zowel kunst als wetenschap bedenkt hoe een toekomst eruit zou kunnen zien. Architectuur als discipline is zowel wetenschap als kunst, en heeft daarmee een krachtig verbeeldend vermogen om uitdrukking te geven aan nieuwe mogelijkheden en om een verlangen naar verandering te voeden en gestalte te geven. Bovendien staat architectuur als creatieve praktijk met een been in een marktomgeving zoals toegepaste kunst en met een ander been in erfgoed. Dit geeft de discipline een breed en synthetisch vermogen van waaruit ze een sterke rol van betekenis kan spelen in de huidige maatschappelijke transities.

In het artistiek project van het VAi is de architectuurdiscipline de basis om bredere maatschappelijke thema's met een ruimtelijke dimensie te onderzoeken, presenteren en agenderen. Door die aanpak richt het programma zich op het snijvlak van het disciplinaire en het maatschappelijke.

Actie 1/ Het artistiek project vertrekt vanuit de disciplinaire ontwikkeling van de architectuur en heeft een grote maatschappelijke betrokkenheid

Dit plan gaat uit van een engagement voor een kwaliteitsvolle leefomgeving voor iedereen. Daartoe zet het in op de kracht van het ontwerp. De ambitie en het werkingsveld zijn omvangrijk. Daarom worden een aantal scherpe inhoudelijke keuzes gemaakt die als een rode draad doorheen alle doelstellingen lopen.

De focus ligt op het snijvlak van disciplinaire ontwikkelingen en maatschappelijke transities. De maatschappelijke uitdagingen zijn veelvoudig: klimaatverandering, sociale vraagstukken als de toegang tot kwaliteitsvolle (publieke) ruimte of het recht op wonen, diversiteit en ruimtelijke rechtvaardigheid of circulariteit en de omgang met erfgoed … Het artistiek project van het VAi agendeert deze maatschappelijke vraagstukken vertrekkend vanuit de capaciteit van architectuur: de creatie van ruimte en plaats door middel van compositie, materialisatie, detaillering, vorm en licht, de verhouding tot referenties en de geschiedenis van een plek. De bijdrage vanuit architectuur aan deze vraagstukken wordt getoond, onderzocht en bespreekbaar gemaakt aan de hand van inspirerende voorbeelden. Omgekeerd wordt de discipline verrijkt met inzichten, concepten, referenties, werkwijzen, programmatische, technologische, esthetische keuzen etc. vanuit de interactie met de maatschappelijke uitdagingen.

Het VAi werkt in de beleidsperiode 2023-27 met overkoepelende thema's die ongeveer 1,5 jaar centraal staan. Ze dragen inhoudelijk zowel de artistieke vernieuwing (OD 1.1), de publiekswerking (OD 1.2 en 1.3), de maatschappelijke impact (SD 1 en 3) als de platformfunctie (SD 3) van het VAi.

Elk overkoepelend thema wordt uitgewerkt aan de hand van:

- 1 grote tentoonstelling en 4 kleine tentoonstellingen in De Singel, zie p. 21-23.
- Eén publicatie per twee jaar die aansluit bij het thema, zie 26.
- Een platform per thema met diverse betrokkenen in Vlaanderen en Brussel, zie 47.

Overkoepelende thema's die nu reeds bepaald zijn:

Zorgzame architectuur 2022-2023

Architectuur die zorgzaam is, onderscheidt zich door haar empathie voor de context, de gebruikers, de makers en de materialen. Zorgzame architectuur denkt op lange termijn en is kritisch ten opzichte van de menselijke activiteit op de planeet. Zorgzame architectuur hanteert een holistisch perspectief en verbindt natuurlijke, materiële en immateriële waarden. Het is een architectuur die bewust omgaat met de effecten van interventies in de (gebouwde) omgeving voor mens, ecologie en samenleving. Binnen dit thema worden in 2022 (buiten het tijdsbestek van de beleidsperiode 2023-27) twee tentoonstellingen met bijbehorend discursief programma gemaakt. In 2023 wordt een derde tentoonstelling gemaakt die binnen het bestek van de beleidsperiode 2023-27 valt.

- Tentoonstelling 1 (2022/1 – voorjaar)
  'Critical Care. Architecture for a broken planet' focust op klimatologische veranderingen vanuit een cultureel perspectief.

- Tentoonstelling 2 (2022/2 – najaar)
  is een monografische tentoonstelling van Marie-José Van Hee en belicht de emotionele, zorgende arbeid voor mensen en materialen.

  Tentoonstelling 3 (najaar 2023)
  focust op de zorg voor materialen en circulariteit. Ze zet de nieuwe verhouding tussen hedendaags ontwerp en erfgoed op scherp. Onder de vlag 'Gevonden architectuur. Experiment en conservatie / Architecture as found (werktitel)' worden de verschillende posities die hedendaagse ontwerpers kunnen innemen ten opzichte van het bestaande vanuit experimentele, grensverleggende (inter)nationale voorbeelden geëxploreerd. Circulariteit, conservatie, restauratie, pastiche, ombouw, *weiterbauen*, refereren naar oude tradities in nieuwe contexten, 'wevend' te werk gaan …

  De internationale tentoonstelling is de uitkomst van een internationale samenwerking met Porto Academy (Porto, PT), Architekturmuseum der TUM (Munich, DE), Oris – House of Architecture (Zagreb, CR), Arc en Rêve (Bordeaux, FR) en Museum of Estonian Architecture (Tallinn, EE - te bevestigen).

Commons 2023-2024

Commons is een Engels begrip dat 'gemeenschapsgrond' betekent. Recent kreeg het een bredere betekenis en wordt het ook in het Nederlands gebruikt. Met 'commons' worden dan de gemeenschappelijke kennis, gronden en materialen aangeduid.

Tentoonstelling 1 (voorjaar 2024)
focust op de disciplinaire benadering van 'commons' als gedeelde kennis en ervaring in de architectuur: architectuur als een vakgebied van opgebouwde kennis over generaties heen, waarvan het auteurschap niet eenduidig is. Architectuur als collectieve vormen van kennis wordt door het vanuit Brussel opererende bureau Dogma via zijn projecten en onderzoeken verkend.

Tentoonstelling 2 (voorjaar 2025)
bouwt verder op de twee voorgaande. Ze focust op nieuwe vormen van groen en publieke ruimte die 'commons' kunnen aannemen. De verbeelding van ontwerpers en experimentele processen waarin gebruikers op een nieuwe manier betrokken worden, creëren nieuwe vormen van collectief groen die klimaatrobuust en sociaal inclusief zijn. De tentoonstelling brengt historische voorbeelden, internationale expertise en hedendaagse praktijken en toekomstgericht onderzoek samen.

Tentoonstelling 3 (voorjaar 2026)
What We Share – Wat we delen: het belang van collectieve ruimtes en publieke interieurs in gemeenschapsvorming

Buiten-land / Off Center 2025-2026

Op het platteland laten de maatschappelijke transities zich op specifieke wijze voelen. De verdichting van de dorpen, de nood aan open ruimte, de mobiliteitsproblematiek, een andere kijk op voedselproductie en de toenemende digitalisering hebben er grote impact. Landelijke gebieden transformeren door datacenters en logistieke hubs, nieuwe ontspanningsplekken, toegenomen druk op natuur, het landbouwareaal, watervoorraden … Daarmee spelen landelijke regio's een cruciale rol in de ruimtelijke opgave van de toekomst. Hoe speelt die evolutie in het sterk verstedelijkte Vlaanderen? In dit overkoepelende thema exploreert het VAi samen met AR-TUR en Z33 welke positie Vlaanderen in deze internationale ontwikkeling van het 'buiten-land' inneemt, zie intentieverklaring.

Tentoonstelling 1 (voorjaar 2027)
Thema te bepalen

Actie 2/ Het artistiek project zet zich bewust in een internationale context

Door het artistiek project op vanzelfsprekende wijze in een internationaal kader in te bedden, ontstaat dialoog, wordt een kritisch referentiekader opgebouwd dat de lokale ontwikkelingen bevraagt en kan verrijken. Omgekeerd kunnen sterktes van de architectuurcultuur in Vlaanderen en Brussel in het buitenland praktijken inspireren.

Het artistiek project geeft blijk van een gelokaliseerde internationaliteit:

- Er worden onderwerpen en praktijken geprogrammeerd die relevant zijn voor de context van Vlaanderen en Brussel
- Geprogrammeerde praktijken, onafhankelijk van waar ze gesitueerd zijn, doorstaan een internationale kwaliteitstoets
- Internationale dialoog en wederkerigheid zijn een evidentie

Actie 3/ Het artistiek project heeft aandacht voor diverse generaties

Gevestigde waarden, bureaus die op het punt staan (internationaal) door te breken en jonge architecten vormen samen een boeiend architectuurveld. Het VAi vindt het evident in te zetten op intergenerationele projecten. Daarnaast zijn er kansen om expliciet aandacht te hebben voor de eigenheid van de verschillende generaties.

Vanuit deze bewuste omgang met het generationele aspect van architectuurpraktijken, draagt het artistiek programma bij aan een gezond landschap (cfr. transversaal thema 2 p. 14).

- De rijke betekenis van de oeuvres van gevestigde bureaus krijgt aandacht op een niet eerder getoonde manier door een duidelijke curatoriële vraag te stellen in de lezing van de oeuvres. De curatoriële vraag refereert aan een maatschappelijke of disciplinaire uitdaging en gaat zo verder dan louter retrospectieve benaderingen.
- 'Doorbraakgeneratie': deze generatie bureaus heeft vaak al boeiende realisaties in het portfolio, werd reeds gepubliceerd in het binnenland en ontwikkelt een interessante visie op de eigen praktijk. Bureaus van deze generatie worden uitgedaagd om hun narratief aan te scherpen door hen binnen een afgebakende thematiek in een internationaal verband te plaatsen.
- Jonge architecten: een aantredende generatie architecten die blijk geeft van een innovatieve ontwerppraktijk en die de potentie heeft van internationale werking en uitstraling … krijgt een eigen forum. De uitnodiging is tevens een uitdaging, een vraag om zich te positioneren, om de eigen praktijk te bevragen en binnen een discours te plaatsen.

OD 1.2/ In uiteenlopende culturele producten het artistiek project presenteren

Het VAi rolt zijn werking uit vanuit De Singel, waar het tentoonstellingen, debatten en workshops organiseert en waar de medewerkers een werkplek hebben. Deze werkplek betekent niet dat het VAi zich terugtrekt in De Singel. Het VAi is als een trein die voortdurend onderweg is, die op verschillende plaatsen halt houdt in Vlaanderen, Brussel en daarbuiten en die samenwerkingen smeedt.

Alle culturele producten van het VAi zijn in essentie ook 'aanleidingen' om ruimte vrij te maken om (weg van het *authorized* discours) in interactie te treden met de complexe en gelaagde uitdagingen in onze samenleving die

eeuwig veranderlijk zijn. Het uitgangspunt is steeds de onderzoekende vraag hoe de architectuur zich ontwikkelt en welke rol architectuur en het ruimtelijk ontwerp in deze maatschappelijke uitdagingen te spelen heeft.

Actie 1/ Tentoonstellingen als onderzoeks- en presentatiemomenten

Tentoonstellingen zijn een manier om architectuur en ontwerp te tonen, te bevragen en te verrijken. Het zijn ook gelegenheden om een gesprek met belanghebbenden in de maatschappij op te starten, in de tentoonstellingsruimte zelf, in de media, op specifieke lokale plekken of op bredere maatschappelijke fora.
Het VAi ontwikkelt samen met De Singel een tentoonstellingsprogramma dat bestaat uit:

- 1 grote tentoonstelling per jaar:
  De tentoonstellingen vertrekken vanuit maatschappelijke vraagstukken en kunnen zowel monografisch als thematisch zijn. Ze passen in de overkoepelende thema's zoals gedefinieerd in OD 1.1., zie p. 21-23.

  4 presentaties per jaar in de reeks Tafelzetting voor jonge architecten:
  Het VAi focust op jonge innovatieve ontwerpers die zich voor het eerst tonen aan het publiek in een culturele context. De reeks ontwikkelt zich binnen een duidelijke maar complexe ruimtelijke context: een installatie op het plein voor De Singel. Binnen de installatie geldt artistieke vrijheid.

- 1 productie per jaar rond een Bouwmeesterlabel: presentatie van ontwerpmatig onderzoek
  Het Team Vlaams Bouwmeester geeft jaarlijks 3 beurzen om nieuwe ruimtelijke concepten te onderzoeken. Het VAi maakt mee de selectie van de Labels. Vervolgens creëert het VAi een omgeving waarin de resultaten getoond, bevraagd of verrijkt kunnen worden in de vorm van een tentoonstelling, lezing of lezingenreeks, debat of publicatie in de nieuwe VAi-reeks, zie p. 26.

Het VAi presenteert ook tentoonstellingen op andere plekken en met andere partners, waaronder:

- 1 productie per jaar rond jonge architecten in samenwerking met een andere culturele instelling in Vlaanderen en Brussel:
  A+ en ICA/WB: jaarlijkse tentoonstelling in Brussel in het kader van Across. Across brengt jonge Nederlandstalige en Franstalige architecten samen en geeft hen de kans via kennisuitwisseling hun werk verder te ontwikkelen. Deze jonge architecten krijgen op dit forum voor het eerst zichtbaarheid, wat hen ook verplicht na te denken over de manier waarop ze hun eigen werk willen tonen, zie intentieverklaring.

- Architectuurbiënnale van Venetië: onder de voorwaarde dat de Vlaamse Overheid productiemiddelen voorziet treedt het VAi op als commissaris van de Vlaamse bijdrage aan de Architectuurbiënnale van Venetië wanneer Vlaanderen aan zet is in het Belgisch paviljoen. Het VAi organiseert de aanduiding van de curator, neemt de productie en communicatie op zich.

- Het VAi gaat samenwerkingen aan met buitenlandse architectuurorganisaties en zet zich actief in het netwerk van Vlaamse vertegenwoordigers in.

Actie 2/ Publicaties als duurzame dragers van een architectuurcultuur

Internationaal en nationaal is er een bloei van architectuurpublicaties. Er worden meer architectuurboeken gemaakt en verkocht, nieuwe uitgevershuizen worden opgericht of bestaande uitgevers verbinden zich met architectuurpublicaties. Nu er ook andere manieren van (digitaal) kennisbeheer bestaan, is de vraag welke rol publicaties moeten spelen en welke vorm ze moeten aannemen. Wordt het encyclopedisch karakter van de boeken belangrijker dan de volatiliteit van de digitale media in de ontwikkeling van de discipline? Hoe verhouden de publicaties van het VAi zich ten opzichte van academische publicaties?

Het VAi definieert vanuit deze vragen zijn plek in het landschap van architectuurpublicaties aan de hand van een duidelijk inhoudelijke publicatielijn met een set aan publicatieformats.

Publicatielijn

De publicaties van het VAi zijn niet alleen vierend, ze zijn kritisch en onderzoekend. Onderzoek en reflectie krijgen een brede invulling: niet alleen academisch onderzoek, ook ontwerpend en artistiek onderzoek.
Het VAi maakt hoogwaardige publicaties die getuigen van een onvoorwaardelijk streven naar kwaliteit en die de ambitie uitstralen om een blijvende rol te spelen in het veld.
Het VAi besteedt bijzondere aandacht aan de vormgeving van zijn publicaties. Jonge grafische ontwerpers krijgen kansen en gevestigde ontwerpers mogen experimenteel te werk gaan. Het VAi durft ongekende paden te bewandelen op het vlak van typografie, beeld en materialiteit.
Het VAi publiceert zowel in het Engels als in het Nederlands. De taalkeuze is afhankelijk van de boodschap, de boodschappers en het beoogde bereik van de publicatie.

De publicaties van het VAi worden verdeeld via de eigen webshop, de boekentoog aan de tentoonstellingen in De Singel en – via een distributeur – in de boekhandels in binnen- en buitenland. Het VAi onderneemt zelf acties om op bijzondere momenten en plaatsen voor specifieke doelgroepen (zoals studenten) verkoopacties op te zetten.

Publicaties op eigen initiatief

- Het VAi maakt in eigen beheer en op eigen initiatief minstens één publicatie per twee jaar die aansluit bij het overkoepelend thema. De publicatie benadert het overkoepelende thema op een complementaire manier ten opzichte van de tentoonstellingen en het omkaderende publieksprogramma. In die zin bevraagt de publicatie het format van de catalogus bij architectuurtentoonstellingen. Voor elk onderwerp wordt de gepaste boekvorm ingezet. Dit onder voorwaarde dat een partner wordt gevonden die bijkomende middelen inbrengt.

- Vanuit zijn opdracht van de overheid maakt het VAi het tweejaarlijkse Architectuurboek Vlaanderen.

- Het Architectuurboek koppelt een encyclopedische aan de doelstelling om architectuurkritiek te stimuleren. Het boek is zowel een kwalitatieve landschapstekening van het architectuurveld in Vlaanderen en Brussel als een operationele vorm van architectuurkritiek die impact genereert. Het Architectuurboek stimuleert de architectuurfotografie.

- Het boek is een middel om het gesprek aan te gaan met lokale beleidsmakers, (publieke) opdrachtgevers en lokale architectengemeenschappen. Die publieksbemiddeling rond het boek zal een belangrijker aspect van de werking worden, zie p. 50.

Publicaties in samenwerking met derden

Het VAi gaat in op voorstellen van derden om publicaties uit te geven onder inhoudelijke en productionele voorwaarden:

- duidelijke link met de architectuurcultuur in Vlaanderen en Brussel.
- bijgedragen aan landschapszorg: boeiende startende praktijken en onverwacht onderzoek dat elders geen plek vindt, worden gestimuleerd.
- inhoudelijke link met het programma van het VAi
- waarborg van kwaliteit op het vlak van inhoud, vormgeving, materialiteit en fotografie
- productiekost van de publicatie is afgedekt

Actie 3/ Festivals als drager van educatie, publieksprojecten en multiplicatoreffect

Tweejaarlijks wordt een breed publieksprogramma opgezet rond het overkoepelende thema dat ook in 3 tentoonstellingen centraal staat (zie p. 21-23). Het publieksprogramma krijgt de vorm van een Festival dat soms heel geconcentreerd over een korte periode, soms over de langere tijd van de tentoonstelling loopt.

Door nieuwe formats, locaties en samenwerkingen wordt het overkoepelende thema onder de aandacht gebracht van een nieuw publiek. De publieksprojecten zijn ‘nomadisch’ en worden in samenwerking met lokale gemeenschappen gerealiseerd.

Door de verdichting van activiteiten rond het thema, gericht naar uiteenlopende doelgroepen en gemaakt met diverse partners, speelt een multiplicatoreffect.

- Het Festival maakt nieuwe verbindingen met partners (al dan niet uit de architectuur(cultuur)sector).
- Educatie: het Festival brengt het centrale thema naar diverse doelgroepen, van 6 tot 99. Afhankelijk van de specificiteit van het onderwerp, wordt er een programma voor lagere schoolkinderen of jongeren, een participatietraject, een internationaal colloquium of een publicatie gemaakt.

- Andere culturele spelers worden uitgenodigd om eveneens een programmaonderdeel aan het festival te voegen indien het duidelijk aansluiting vindt bij het centrale thema.

De inzet van de Festivals is:

- het bereiken van nieuw publiek
- betrokkenheid generen bij uiteenlopend publiek
- interdisciplinair artistiek en maatschappelijk karakter van het overkoepelende thema exploreren
- impact hebben bij lokale beleidsmakers en middenveld
- experimenteel karakter van publiekswerking toelaten, in het bijzonder van educatie

Het volgende festival zal geproduceerd worden:
- 2023: Gevonden architectuur i.s.m. UHasselt, De Singel, onderwijsinstellingen architectuur
- Een festival in 2025 of 2027 staat nog niet vast.

Actie 4/ Tweejaarlijkse Dag van de architectuur (D/a)

De D/a stelt gebouwen open voor een breed publiek. De D/a laat mensen anders kijken naar architectuur door ruimtes zintuiglijk te laten ervaren. Het VAi is binnen de sector van de architectuurcultuur in Vlaanderen de enige organisatie die de D/a organiseert.

De opengestelde gebouwen hebben een relatie tot het overkoepelend thema van het VAi dat op dat moment centraal staat in het programma. Wanneer in 2023 de nieuwe relatie tussen hedendaags ontwerp en erfgoed centraal staat (zie p. 21), wordt de D/a gekoppeld aan de Open Monumentendag, zie intentieverklaring.

Doelstellingen van de D/a:

- divers en nieuw publiek laten kennismaken met architectuur, verspreid over Vlaanderen en Brussel
- Educatie: bijzondere aandacht voor kinderen.
  Op verschillende locaties is er een specifiek programma waardoor kinderen architectuur anders bekijken en beleven. Er is een doeboekje voor gezinnen met kinderen op alle locaties.
- Participatie: een jong curatorenteam de verantwoordelijkheid en opleiding geven om teksten te schrijven, een curatoriële keuze te maken en een cultureel project van binnenuit te realiseren. Dit team krijgt een grote verantwoordelijkheid: onder begeleiding van gevestigde architectuurcritici selecteren

ze de gebouwen voor de D/a, schrijven ze de toeleidende teksten en begeleiden ze de bezoekers in de gebouwen.

- Samenwerking met uiteenlopende culturele spelers.

- Architecten kunnen zich op een heel directe manier presenteren. Op de D/a openen ook bureaus hun deuren zodat het publiek een blik achter de schermen kan werpen. Voor bureaus is het een gelegenheid om uit eigen initiatief een cultureel evenement op te zetten: maquettes tentoonstellen, een lezing te geven ...

Actie 5/ VAi-digitaal als een volwaardige bezoekersplek

De website en andere digitale platformen evolueren tot volwaardige bezoekersplekken die ook los van de analoge tentoonstellingen en andere manifestaties eigen betekenis en content hebben. Zo worden de website en sommige sociale media meer dan een communicatiemiddel: een plek voor een gemeenschap die toegankelijk en innovatief is en unieke inhoud heeft. De inhoud die gegenereerd wordt vanuit het verdiepende programma (zie Actie 5), vindt zo een neerslag die publiekelijk toegankelijk is. Daartoe zal het VAi:`

- actiever werken op het geheugen van de eigen werking (virtuele tentoonstellingen, lezingen, *press wall* …)

- communicatie-instrumenten en acties ook inzetten om naar deze digitale plek te leiden, niet alleen naar analoge manifestaties

Actie 6/ Verdiepend programma als forum voor ontmoeting en debat

De thema's die aan bod komen in de tentoonstellingen en de publicaties worden verrijkt, verdiept en in een context geplaatst via lezingenreeksen, workshops, presentatiemomenten, participatietrajecten en debatten. De formats moeten op maat zijn van een verscheiden publiek: voor burgers, ontwerpgemeenschap en beleid komen zo nieuwe perspectieven aan bod. Dit betekent dat ze zowel naar vorm, inhoud, tijdstip en plaats heel verschillend kunnen zijn. Het betreft twee producties voor dialoog en samenwerking (OD 3.1 – Actie 1)

De ambitie is om hiermee:

- het gesprek over architectuur en de impact ervan op de maatschappij open te trekken naar burgers en beleidsmakers

- kennisontwikkeling en -bevruchting aan te zwengelen binnen de ontwerpgemeenschap en erfgoedgemeenschap

- de praktijk te voeden van de ontwerpgemeenschap en de erfgoedgemeenschap

Actie 7/ Participatieve trajecten

Binnen het verdiepende programma test het VAi nieuwe, participatieve trajecten rond de thema's die het programmeert. Door trajecten op te zetten met nieuwe doelgroepen, waaronder diverse leeftijdsgroepen en personen met een migratieachtergrond, levert dit andere inzichten en betrokkenheid op. De ambitie is om langdurige impact te genereren bij zowel de deelnemers als ontwerpers en beleidsmakers.

- Een jonge curatorenteam maakt de selectie voor de projecten van de D/a. Zij worden opgeleid in architectuurkritiek, maken de selectie, schrijven de teksten en verzorgen de bemiddeling naar het publiek onder begeleiding van de medewerkers van het VAi, zie D/a (zie p. 28).

- Binnen het Festival van de architectuur (F/a) kan er ruimte zijn voor een participatietraject dat een doelgroep aanspraak laat maken op een deel van het programma.

- Een bijzondere plek in dit participatieve, verdiepende programma wordt aan het Hubert-project gegeven. In 2021 is het VAi als erfpachter aangeduid om de Sint-Hubertuskerk in Berchem (Antwerpen) te herbestemmen tot een publieksplek en erfgoeddepot voor de VAi-collectie. Dit herbestemmings- en verhuistraject van de collectie (timing: 2021-2028) wordt getrokken (ook financieel) door de cultureelerfgoedwerking van het VAi.

  Voor de werking van het VAi binnen het Kunstendecreet is het Hubert-project een uitgelezen kans om thema's die het VAi programmeert in de praktijk te brengen samen met buurtbewoners, partners, stadsdiensten … Hubert wordt zo een langdurig participatietraject waarin verschillende groepen een actieve rol krijgen om van het herbestemmingsproject een duurzaam verhaal te maken op het vlak van materiaalgebruik, circulariteit en ontharding. De kerk wordt zo opnieuw de centrale plek in een gemeenschap. Het VAi kiest resoluut voor een toekomstgerichte aanpak waarin erfgoed en nieuwe praktijkontwikkeling mét bewoners, ontwerpers en beleid elkaar bevruchten.

OD 1.3/ Het artistiek project onderbouwen met strategisch plan publiekswerking

Het VAi slaagt het best in zijn missie als iedereen die betrokken is bij de gebouwde omgeving ook bereikt wordt. Dit vraagt om publiekswerking op maat. Binnen het VAi duiden we publiekswerking aan als alle acties waarbij een publiek betrokken is, op welke manier ook. Publieksbemiddeling en communicatie zijn twee instrumenten om een publiek te bereiken en te ondersteunen, maar publiekswerking begint vroeger dan dat. De overkoepelende thema's (zie p. 21-23) zijn hiervan een goed voorbeeld: ze vormen een inhoudelijk-artistiek kader waarin een verscheiden publiek betrokken wordt bij architectuur, telkens op aangepaste wijze. De keuze van de thema's zijn daarbij reeds een vorm van publiekswerking. Hoe we dit doen, leidt tot bemiddeling en communicatie.

Daarnaast ambieert het VAi meer impact. Sommige stukken in de krant, uitgelokt door een tentoonstelling, hebben meer impact dan duizenden tentoonstellingsbezoekers.

Hoewel de ambitie naar betrokkenheid en impact hoog is, moet niet iedereen daarin dezelfde rol spelen en moet niet alles door het VAi zelf gedaan worden. Partnerschappen en samenwerkingen zijn essentieel. In 2020 en 2021 startte het VAi-team daarom een **strategische denkoefening rond publiekswerking**. Uitgangspunten van de strategische denkoefening publiekswerking:

- de diversiteit van het publiek vanaf het begin van het proces voor ogen houden
- steeds transparant zijn over keuzes
- bij alles wat het VAi plant te doen de vraag stellen waarom en voor wie het is bedoeld en wat ermee bereikt wil worden
- taal en format met de meeste slaagkansen kiezen
- steeds denken vanuit strategische partnerschappen

Actie 1/ Toegankelijkheid vergroten als voortdurende opdracht

Om het bewustzijn te vergroten over het belang van architectuur voor onze leefomgeving, moeten meer mensen toegang tot de boodschap hebben en moet het gesprek op diverse manieren gevoerd worden. Daarom zal het Team Publiekswerking binnen het VAi volgende aspecten actief stimuleren:

- voortdurende waakzaamheid over de toegankelijkheid van alle activiteiten, zowel op het vlak van taal als fysieke toegankelijkheid
- aandacht voor verschillende leerstijlen en voor verschillende culturele achtergronden
- actieve rol in de uitwerking van de publieksfunctie op de campus van De Singel en aandacht voor de wijze waarop bezoekers ontvangen worden

Actie 2/ Het debat rond de overkoepelende thema's opentrekken

Via de overkoepelende thema's verrijkt het VAi rond urgente vraagstukken de discipline én onderzoekt het de maatschappelijke betekenis van architectuur, zie p. 21-23.

- Transparantie over de keuze van deze thema's is essentieel als startpunt voor een geslaagde publiekswerking.
- Inzetten op multiplicatoreffect door actieve (samen)werking naar en met de brede media. Er wordt gezocht naar onverwachte samenwerkingen die buiten traditionele mediapartnerschappen of redactionele aandacht gaat.
- Aangaan van nieuwe allianties, buiten het eigen netwerk en de huidige locaties, om goedgekozen nieuwe doelgroepen te betrekken.

- Actief betrekken van studenten. Per thema dat VAi programmeert worden heel specifieke vormen van samenwerking met de studenten opgebouwd.

Actie 3/ Experiment met nieuwe educatieve formats voor nieuwe doelgroepen

De ambitie is om brede betrokkenheid te genereren. Daarom wordt in 2023-27 actief onderzocht, aan de hand van reële projecten, welke formats werken om doelgroepen te bereiken die op dit moment minder betrokken zijn. Experiment en kritische evaluatie zetten de toon. We organiseren 1 nieuw format per twee jaar, gekoppeld aan de Dag van de architectuur.

- Tweejaarlijks onderzoek/experiment van een nieuw format, toegesneden op een doelgroep. Afhankelijk van het overkoepelende thema (zie p. 21-23) wordt een experimenteel project opgezet met een doelgroep die een bijzondere link heeft met het thema. De vorm, looptijd en uitkomst van het project kan variëren. Belangrijk is het gegeven van een proeftuin: de uitkomst ligt niet op voorhand vast, ook het proces en leertraject zijn belangrijk.

- De Dag van de architectuur is een uitgelezen gelegenheid om te experimenteren met nieuwe formats, allianties en kruisbestuivingen voor nieuwe doelgroepen.

- Concrete educatieve acties voor scholen, mensen met een diverse culturele achtergrond, kinderen, families, anderstalige nieuwkomers, mensen met een beperking, studenten architectuur, beleidsmakers … nemen toe aan belang in de werking van het VAi.

Actie 4/ Communicatie als actief onderdeel van publiekswerking

Communicatie van de VAi-projecten naar een breed publiek is niet iets dat achteraf komt, wanneer een project klaar is. Het kennen van de taal en interesses van het publiek helpt om de boodschap goed te vertalen en te communiceren naar uiteenlopende groepen. De ambitie is om de projecten van VAi en de bredere ruimtelijke discussies in de maatschappij, die vaak erg specialistisch en moeilijk zijn, begrijpelijk en ervaarbaar te maken. Communicatie als onderdeel van publiekswerking speelt hierin een belangrijke rol.

- Strategie van aanwezigheid op sociale media die streeft naar een balans tussen informatie over architectuur uit Vlaanderen en Brussel, berichten over projecten van het VAi en verbanden tussen hedendaagse thema's en het geheugen van de discipline/erfgoed.

- Voor grote producties wordt er, in samenspraak met de productiemedewerkers, een communicatieplanning gemaakt. Die biedt een overzicht van alle communicatieacties en kanalen binnen een tijdskader, met deadlines voor alle betrokken partijen (intern en extern). Het speelveld kent een online- en offlinedimensie en heeft een zo groot mogelijke zichtbaarheid als hoofddoel. Voor kleinere producties wordt op maat een communicatietraject gemaakt.

- Multiplicatoreffect door slimme allianties met mediapartners en actief inzetten op goede relaties met journalisten. Hierin spelen persberichten voor publieksactiviteiten een belangrijke rol. Daarin

wordt steeds unieke content (bv. gebaseerd op interviews met makers) aangeleverd. Via deze allianties wordt de boodschap uitgedragen, maar kan ook gewogen worden op het maatschappelijk debat.

- Partnerschappen binnen de kunst-, cultuur- en architectuurwereld, zowel redactioneel als via (digitale) advertenties. De belangrijkste communicatiepartners zijn:
    - Structurele of projectmatige culturele of beroepsmatige partners (bv.: VRP, NAV, BVA, ARTUR, Architectuurwijzer, Stad en Architectuur, Triënnale Brugge, M HKA; UitinVlaanderen, Kunstenpunt …)
    - Vakpers (bv.: A+, Architectura, Architectenweb, ArchiNed, hART, Witte Raaf …)
    - Opleidingen om studenten direct te bereiken (bv.: UGent, KULeuven, UA, VUB, HoWest, studentenclubs…)
    - Beleid en steden (bv.: Departement Cultuur, Team Vlaams Bouwmeester, Stadsbouwmeesters, Stad Antwerpen, Gent, Brussel …)
- Audiovisuele communicatie groeit aan belang. Voor grote activiteiten zoals tentoonstellingen, Dag van de architectuur, Festival van de architectuur en Architectuurboek Vlaanderen wordt audiovisueel materiaal gemaakt waarin de informerende en wervende ambitie in evenwicht zijn.
- Wekelijkse nieuwsbrief in het Nederlands over VAi-activiteiten en nieuws uit de sector
- Website, zie p. 29
- Offline communicatie draagt duurzaamheid uit: geen wegwerpfolders, maar de boodschap inhoudelijk, vormelijk en materieel zo uitwerken dat het publiek de objecten koestert en wil bewaren
- '*Embedded communication*': opbouwen van een netwerk van partners die toegang hebben tot uiteenlopende interessante doelgroepen. Via de communicatiekanalen van die partners kan de boodschap mee verspreid worden:
    - De Dag van de architectuur biedt mogelijkheden om via communicatiekanalen van de partners zowel lokaal nieuwe groepen te bereiken of met uiteenlopende socio-culturele spelers samen te werken. Daarmee worden thema's en boodschappen ook naar kinderen, jongeren, studenten … gebracht.

Het artistiek project (SD 1) en de functies van het Kunstendecreet

Ontwikkeling: de inhoud van de overkoepelende thema's bevordert de artistieke ontwikkeling van architecten waarmee het VAi projecten uitwerkt.

- Het VAi werkt met experimentele ontwerpers met een uitgesproken cultureel-artistiek(e) profiel en drijfveer. Door hen een heel precies geformuleerde curatoriële vraag te stellen, worden ze uitgedaagd om bewandelde paden te verlaten.

- De inhoudelijke medewerkers van het VAi stimuleren de ontwerpers in het onderzoek dat voorafgaat aan de tentoonstellingen en andere presentatiemomenten door een nauwgezet, intensief parcours dat ongeveer 2 jaar voor elke tentoonstelling wordt gestart.

- Jonge ontwerpers in het bijzonder worden in de reeks Tafelzetting uitgedaagd om voor het eerst een discours over de eigen praktijk te ontwikkelen en dat te presenteren in woord en expo. In de reeks Across worden ze gestimuleerd in hun praktijkontwikkeling in relatie met andere jonge ontwerpers.

Productie: kunstenaars/architecten/auteurs/fotografen en het publiek staan centraal in alles wat het VAi doet.

- De werkcondities van het VAi binnen de Singel zijn professioneel en hoogstaand om de centrale positie van makers en publiek te garanderen.

- Om producties (tentoonstelling, boek, lezingenreeks, manifestatie als D/a of F/a, workshop …) hoogwaardig en in goede omstandigheden te realiseren, worden planningen en budgetten tijdig gedeeld met alle betrokkenen (intern en extern) en worden verantwoordelijkheden en rollen (intern en extern) afgesproken bij aanvang van een project.

- Eerlijke vergoedingen zijn een evidentie.

- Ervaren productionele medewerkers worden vroeg in het proces betrokken en ondersteunen de ontwerpers in de wijze waarop ze het onderzoek/artistieke ontwikkeling gestalte willen geven in een publieke presentatie.

- Contracten en juridische aspecten zijn de verantwoordelijkheid van de zakelijke coördinator van het VAi die, waar nodig, betrokken is bij de projecten.

- Publiekswerking en communicatie over het project worden niet pas op het einde aangebracht, maar tijdig betrokken. Vooral de medewerkers publiekswerking denken mee na over alle facetten van de projecten. De communicatiemedewerker zet in op eigen kanalen en op allianties met derden.

Presentatie: de keuze voor overkoepelende thema's over een periode van ca. 1,5 jaar is nieuw binnen de werking van het VAi.

- In de keuze van thema's resoneren zowel de internationale ontwikkelingen in de architectuur als lokale uitdagingen voor én potentieel van architecten uit Vlaanderen en Brussel.

- De samenhang tussen presentaties door het overkoepelende thema laat tegelijkertijd een diepere én bredere artistieke uitwerking toe, met als ambitie om zowel binnen het culturele architectuurveld als de brede maatschappij meer impact te genereren.

- Dit laat ook toe om de juiste partners te kiezen voor diverse presentaties rond de thema's, bij voorbeeld voor D/a en F/a. Voor de tentoonstellingen is De Singel de belangrijkste presentatieplek, al kan soms uitgeweken worden naar Brussel (Across, Atelier Vlaams Bouwmeester) of andere plekken in binnen- en buitenland.

- Het strategisch plan publiekswerking dat het VAi ontwikkelde, is richtinggevend voor elk van de presentaties om er een publiekswerking op maat rond op te zetten.

Participatie: VAi experimenteert sinds ca. 5 jaar in groeiende mate met participatie. VAi werkte in het verleden samen met o.a. De Veerman, Wetopia en Handelsreizigers in Ideeën voor participatieve projecten. De trajecten groeien vanuit voortschrijdend inzicht, bijscholing van de publieksmedewerker én groeiend algemeen bewustzijn in de organisatie (cfr. opmaak strategisch plan publiekswerking). De belangrijkste evolutie betreft:

- eindresultaat open laten

- groeiende aandacht voor het proces

- het kader waarin het traject plaatsvindt is open, d.w.z. alvorens zich een specifieke ontwerpvraag stelt, start er een participatietraject zodat mensen aanspraak kunnen maken op een ruimte of invulling en niet louter tot inspraak beperkt worden

VAi vult participatie op verschillende niveaus en wijzen in, afhankelijk van de doelstelling en doelgroep.

- Curatorenteam: er wordt niet alleen een programma ontwikkeld voor studenten en jonge architecten, zij krijgen ook de kans mee het programma te maken. In het bijzonder bij de D/a stellen ze het programma samen, onder begeleiding van een gevestigde architectuurcriticus en medewerkers van het VAi.

- Studenten, kinderen en 'burgers': op een specifieke plek die nauw gelieerd is met het overkoepelende thema wordt een groep burgers, studenten of kinderen samengebracht die over een langere periode van bv. een semester nadenkt over 'een plek', een oeuvre of architecturaal vraagstuk. VAi trekt hiervoor professionele begeleiding aan en zoekt ook een professionele toonplek en -moment om de resultaten publiek te maken (in het verleden was dat in De Grote Post, De Singel en London Festival of Architecture).

Reflectie: aanhoudende kritische reflectie over het architectuurveld en zijn toekomstige ontwikkeling is de basis van de werking van het VAi.

- Intern wordt de artistieke kwaliteit gewaarborgd door een wekelijks inhoudelijk overleg, de VAi-academie, de samenstelling van de redactieraad van het Architectuurboek Vlaanderen, de klankbordgroep, artistiek overleg met De Singel, sterke inbedding in het architectuuronderwijs en actieve deelname aan internationale kritische debatten in het kader van ICAM, EU-netwerken als TACK en projectmatige internationale samenwerkingsverbanden bv. rond '. Experiment en conservatie (zie p. 21).

- Reflectie vindt zijn neerslag in uiteenlopende producten, waaronder het Architectuurboek Vlaanderen, publicaties, lezingen en debatten. Via onder andere het aantal deelnemers, afname, recensies, het gebruik van publicaties in het architectuuronderwijs wordt de impact van de reflectie ingeschat.

- De website groeit als digitaal geheugen waar de rijkdom aan reflectie een duurzame bewaarplek krijgt.

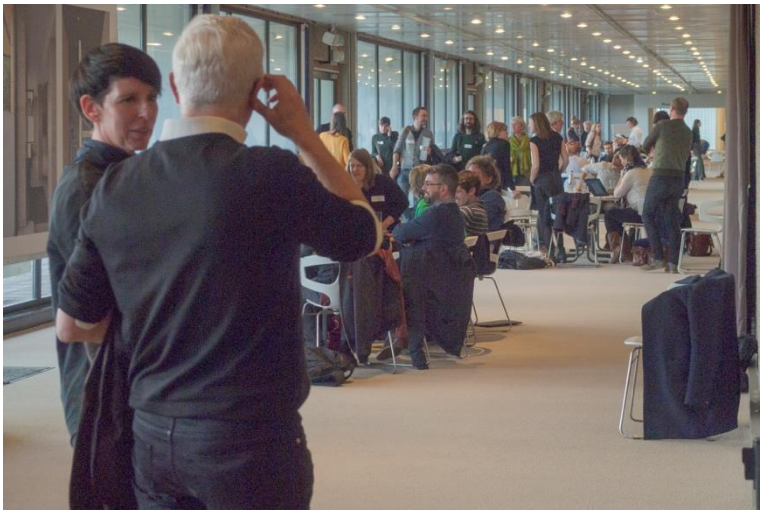

Sectormoment, 2018
© Petrus Kemme

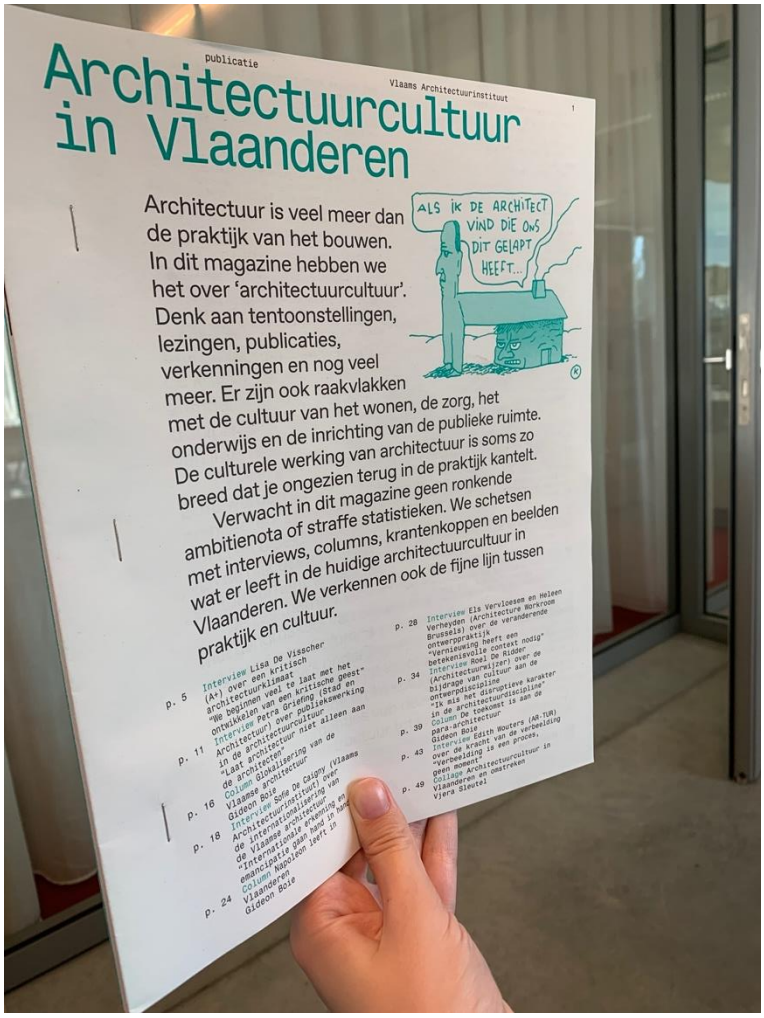

Landschapstekening, 2019
© Egon Verleye

SD2/ Het VAi draagt actief bij aan landschapszorg in het architectuurveld

Het VAi heeft een bijzondere verantwoordelijkheid op het vlak van landschapszorg voor het architectuurcultuurveld en bekleedt een unieke positie in dit veld in Vlaanderen en Brussel. Het VAi werkt in nauw overleg met het Team Vlaams Bouwmeester, het architectuuronderwijs, andere architectuurcultuurorganisaties, intermediaire architecturale actoren zoals kwaliteitskamers en stadsbouwmeesters en vakorganisaties. De landschapszorg vertrekt vanuit een enorme kennis van het lokale veld, maar houdt altijd de blik op het internationale gebeuren.

Het veld van ontwerpers in Vlaanderen en Brussel is divers. Het VAi omarmt die diversiteit en meerstemmigheid en voedt ze door zorg te besteden aan de instroom en aandacht te hebben voor de uitstroom, genderdiversiteit, uiteenlopende culturele achtergronden en opleidingen. Bijzondere aandacht gaat naar de verschillende maatschappelijke rollen van architecten.

OD 2.1/ Aandacht hebben voor een divers landschap

Een divers landschap biedt ruimte voor uiteenlopende en soms tegenstrijdige stemmen, voor verschillende generaties, verschillende culturele en sociaal-economische achtergronden, gender en verschillende rollen die architecten in de maatschappij opnemen. Het VAi moedigt de diversiteit van het landschap aan omdat die de rijkdom van de discipline stimuleert én een kwaliteitsvolle leefomgeving van meer mensen ten goede komt.

Actie 1/ Verschillende generaties programmeren

Het VAi besteedt aandacht aan jonge architecten:

- door jonge architecten en praktijken actief mee te nemen naar internationale fora. Daarbij gaat het VAi bewust om met de huidige internationale aandacht voor architectuur uit Vlaanderen en Brussel door het beeld dat leeft over die architectuur voortdurend te vernieuwen en kritisch te benoemen in een internationale context. Dit onder voorwaarde van bijkomende middelen via samenwerking.

- via Across, een samenwerking met A+ en ICA/WB dat jonge architecten uit Vlaanderen en Wallonië samenbrengt in een ontwerpend onderzoeksvraagstuk. De jonge bureaus worden uitgedaagd om te reflecteren over de eigen artistieke positie én daarover een discours te ontwikkelen.

- door jonge architecten bewust op te nemen in publicaties zoals het Architectuurboek Vlaanderen, zowel in de inhoud van het boek als in de redactieraad.

- via de tentoonstellingsreeks Tafelzetting in samenwerking met De Singel, zie p. 24.

Het VAi positioneert '*mid careers*' internationaal en daagt ze uit op maatschappelijke en disciplinaire vraagstukken door:

- ze op te nemen in de tentoonstellingen. Zo verdiepen ze de reflectie op eigen werk en positie doordat ze in een internationaal verband worden geplaatst, in een langere historische tijdslijn. Zo worden ze thematisch uitgedaagd om positie in te nemen.

  ze mee te nemen in internationale programma's. Dit onder voorwaarde van bijkomende middelen via samenwerking.

- ze actief te programmeren in lezingenreeksen, workshops en andere reflectiemomenten. Daarbij zijn zowel beleidsmatige, disciplinaire als maatschappelijke vraagstukken aan de orde.

Het VAi draagt zorg voor de (kennis van de) generatie ontwerpers die op rust gaat. De grondleggers van de huidige architectuurcultuur stromen langzaam uit. Dit is in de eerste plaats een opdracht voor de erfgoedafdeling van het VAi, die zich bekommert om de archieven en het geheugen van de discipline. Toch zijn er ook een aantal kwesties die in het kader van het Kunstendecreet van belang zijn om de diversiteit en meerstemmigheid in het veld van ontwerpers aan te moedigen. Zo zal het VAi:

- de 'zorg' voor de kennisopbouw en het doorgeven en borgen daarvan actief aanmoedigen door ook deze generatie op te nemen in lezingen, tentoonstellingen en publicaties. Op die manier kan een intergenerationele uitwisseling ontstaan.

- zorgen voor 'schoolvorming': architectuur is bij uitstek een discipline die enorm veel kennis over ontwerpen en bouwen accumuleert die via onderwijs, publicaties en discours wordt overgedragen, cfr thema 'commons' p. 22. Deze kennis wordt duurzaam geborgd met het oog op het stimuleren van innovatie vanuit een opgebouwde traditie.

Actie 2/ Verschillende rollen van architecten aan de orde stellen

De maatschappelijke rol van de architect is voortdurend in transitie. Steeds vaker is dat de rol van regisseur van complexe ruimtelijke opgaven, of van materialendeskundige die een cruciale bijdrage levert aan het circulair denken, of van onverwachte denker/ontwerper die zich over het erfgoedvraagstuk buigt, of van initiator van beleidsverandering, of van iemand die participatieve processen initieert en stimuleert via het verbeeldende vermogen van het ontwerp …

- Het VAi onderzoekt deze verschuivende rollen en maakt ze zichtbaar en bespreekbaar.

- Het VAi kijkt daarbij stroomopwaarts, waar nieuwe praktijken en rollen zich ontwikkelen. Het VAi zet daarbij ook actief zijn netwerk in om interessante verbindingen te maken tussen verschillende praktijken en ze te versterken in een netwerkverband.

Concreet zet het VAi in op:

- de creatie van een omgeving/plek voor nieuwe stemmen en inzichten via de Bouwmeesterlabels, in samenwerking met het Team Vlaams Bouwmeester, door jaarlijks 3 ontwerpers te ondersteunen die een 'ongevraagd' ruimtelijk vraagstuk ontwerpend onderzoeken. Het VAi voorziet in budget, ruimte en tijd voor presentatie en debat rond 1 productie per jaar.

- het aan bod komen van die verschillende rollen en posities in de producties van VAi: tentoonstellingen, lezingen, publicaties ….

- het aanmoedigen van architecten in het ontplooien van nieuwe maatschappelijke rollen via aanvragen van projectmiddelen binnen Kunstendecreet.

Actie 3/ Meerstemmigheid in het landschap bevorderen

Ontwerpers dragen een verantwoordelijkheid om de leefwereld van iedereen in de maatschappij vorm te geven. Dat is op heel tastbare wijze ervaarbaar in het leven van velen: van kinderen die schoolgaan, over veilige publieke plekken voor iedereen tot kwaliteitsvol wonen volgens ieders behoefte. Om dit voor uiteenlopende groepen in de maatschappij op een bedachtzame wijze te doen, heeft de ontwerpgemeenschap er baat bij de meerstemmigheid van de maatschappij te weerspiegelen.

Een landschap van ontwerpers met verschillende achtergrond op vlak van opleiding, cultuur en gender bevordert dit. Vandaag is deze meerstemmigheid in de maatschappij niet vertegenwoordigd bij de ontwerpers. Zo is bijvoorbeeld de genderbalans in het ontwerpvak niet evenwichtig: hoewel ongeveer evenveel vrouwen als mannen afstuderen in ontwerprichtingen, is de uitstroom, de '*leaky pipeline*' in het vakjargon, onmiskenbaar. De geschiedenis blijkt zichzelf niet automatisch te corrigeren. Hoewel de dynamiek anders is, weerspiegelt de ontwerpgemeenschap evenmin de culturele diversiteit van de maatschappij.
Het VAi wil vanuit zijn culturele en kritische positie bewust meerstemmigheid stimuleren in het discours en de praktijk.

- Een eerste en belangrijke stap hierin is de kritische (zelf)reflectie over wie, wat en hoe het artistiek programma is uitgewerkt. Dit betreft zowel de inhoudelijke keuzes, het vertalen van het programma naar diverse doelgroepen als het betrekken van en een actieve stem geven aan diverse maatschappelijke groepen in het programma van het VAi (SD 1).

  Het VAi ondersteunt het project PAF van Evelien Pieters (ingediend 15/9/22 op het Kunstendecreet). Het VAi steunt dit platform in de vorm van een partnerschap binnen de projectsubsidie.

- Het VAi kiest bewust voor een doelgroepenbeleid. Zie SD 1, OD 3 waarin het strategisch plan publiekswerking centraal staat als leidraad voor de acties.

Actie 4/ Auteurschap kritisch benaderen

Op het vlak van auteurschap is er de uitdrukkelijk ambitie om te kijken naar een bureau als een groep en niet alleen naar de partner die er de gevestigde naam van is. Op die manier komen andere stemmen aan bod en wordt het auteurschap verbreed ten opzichte van de traditionele benadering in de historiografie. Het VAi zal hier vooral zorgzaamheid aan de dag leggen om de waarden die het verkondigt ook zelf uit te dragen in de communicatie naar het brede publiek en de afspraken met ontwerpers.

OD 2.2/ Bijdragen aan een gedifferentieerd en zelfkritisch landschap architectuurcultuur

Vanuit zijn helikopterperspectief zet het VAi waar mogelijk in op samenwerking en afstemming binnen de architectuurcultuursector, in binnen- en het nabije buitenland.

Actie 1/ Platform Architectuurcultuur (PAC) samenbrengen

Het Platform Architectuurcultuur, een samenwerking van culturele organisaties actief rond architectuur, komt regelmatig samen om kennis en ervaring te delen en gemeenschappelijke strategische beleidsgerichte keuzes te maken. Het VAi neemt hierin een regierol op, zie intentieverklaring. Hiervoor vindt er minimum 1 samenkomst per jaar plaats.

Actie 2/ Organisatie van sectormomenten met PAC

PAC presenteert actuele uitdagingen die cruciaal zijn in de ontwikkeling van de architectuurcultuur in Vlaanderen en Brussel tijdens een publiek sectormoment waarop er met de ontwerpgemeenschap en beleidsmakers in gesprek wordt gegaan. Het resultaat is een visietekst die in de sector gedeeld wordt en waaruit een gemeenschappelijke of afgestemde agenda kan ontstaan. Hiervoor vindt er minimum 1 sectormoment per beleidsperiode plaats.

Actie 3/ Kwaliteitskamers in Vlaanderen en Brussel samenbrengen

In Vlaanderen en Brussel zijn kwaliteitskamers actief die architecturale en ruimtelijke projecten bespreken en beleidsmakers adviseren. Deze kwaliteitskamers hebben een niet te onderschatten rol in het koppelen van het vraagstuk van kwaliteit in de architectuur aan maatschappelijke uitdagingen. Het VAi organiseerde al twee ontmoetingsmomenten voor de leden van deze kwaliteitskamers om expertise uit te wisselen. De behoefte hieraan bij de leden van deze kamers is zeer groot. Het VAi wil in samenwerking met het Team Vlaams Bouwmeester een jaarlijks moment van expertisedeling voor de leden van de kwaliteitskamers blijven organiseren. Hiervoor vindt er minimum 1 samenkomst per beleidsperiode plaats.

OD 2.3/ Rol van architect binnen Kunstendecreet versterken

Het VAi is de directe schakel tussen architecten en het Kunstendecreet. Architectuur is een belangrijke cultuurdrager met een grote maatschappelijke impact. Daarbij is de ondersteuning vanuit het Kunstendecreet cruciaal voor vernieuwing, reflectie, het (publieke) gesprek over architectuur en de (inter)nationale uitstraling van de discipline. Het VAi wil de positie van de ontwerper in het Kunstendecreet waar mogelijk versterken.

Actie 1/ Ondersteuning bieden aan architecten die middelen binnen het Kunstendecreet aanvragen

Coaching van aanvragen voor projecten en beurzen, op individuele basis of in het kader van workshops in samenwerking met Kunstenpunt:

- Het aanbod aan ondersteuning maximaal toegankelijk maken.

Actie 2/ Actief bijdragen aan de landschapstekening die Kunstenpunt initieert

Kunstenpunt coördineert de landschapstekening. Ontwerpers in het algemeen en architecten in het bijzonder nemen een speciale positie in dit landschap in. In tegenstelling tot bijvoorbeeld podiumkunstenaars zijn de activiteiten waarvoor ontwerpers ondersteuning vanuit het Kunstendecreet ontvangen vaak bijkomstig aan hun andere professionele activiteiten. Toch bieden ze in hun praktijk essentiële ademruimte die artistieke vernieuwing stuwt. Het VAi vergroot de kansen voor architectuur binnen het kunstenveld door een sterke bijdrage aan de landschapstekening te leveren voor de discipline architectuur.

Actie 3/ Onderzoek (kwantitatief/kwalitatief) naar de artistieke en maatschappelijke positie van de architect

Het VAi houdt de vinger aan de pols van de kwalitatieve veldtekening met projecten als het Architectuurboek Vlaanderen. Dit onderzoek vertrekt vanuit een oproep waarvoor ongeveer 400 projecten worden ingezonden. Die worden alle met de nodige aandacht onderzocht.

Het is evenwel nodig ook de sociaal-artistieke positie van de ontwerper in kaart te brengen, de nieuwe rollen die architecten opnemen en de relatie tot de andere kunsten en het kunstenveld. Een keer per beleidsperiode wordt daarom een opdracht aan een onderzoeksinstelling gegeven om dit te onderzoeken, gevoed vanuit de inhoudelijke vragen van het VAi. Dat geeft het VAi de kans om een volwaardige bijdrage aan de landschapstekening te leveren. Hiervoor vindt er minimum 1 onderzoeksopdracht per beleidsperiode plaats.

Actie 4/ Actief bijdragen aan overlegmomenten tussen overheid en de kunstensector

Het VAi neemt deel aan het sectoroverleg Kunsten.

De landschapszorg van het VAi (SD 2) en de functies van het Kunstendecreet

Ontwikkeling: VAi zet in op artistiek onderzoek en architectuurkritiek met het oog op de ontwikkeling van ontwerpers door:

- de ontwikkeling van verschillende rollen en posities van de architect aan te moedigen, o.a. via de Bouwmeesterlabels onder gemeenschappelijke begeleiding van de Vlaams Bouwmeester
- experimenteel werk via sterke curatoriële vragen aan te moedigen. Een (monografische) tentoonstelling is nooit een presentatie an sich, maar steeds een onderzoek en ontwikkelingsproces dat uitgelokt wordt door een precieze vraag.
- in te zetten op de rol van de curator als stimulator, veilig klankbord en bemiddelaar tussen ontwerper en publiek
- (de groeimarge aan) meerstemmigheid in het veld centraal te stellen, en te onderzoeken wat dit betekent voor de praktijkontwikkeling
- kritisch te kijken naar de betekenis van auteurschap
- in te zetten op de artistieke ontwikkeling van jonge architectuurpraktijken in een sterk internationaliserend veld via het Across i.s.m. A+ en ICA/WB
- de artistieke en culturele ontwikkeling van architecten te bevorderen door een actieve toeleiding naar mogelijkheden binnen het Kunstendecreet

Participatie: VAi zet in op de ontwikkeling van het culturele architectuurveld door:

- kennisdeling binnen en buiten PAC (Platform Architectuurcultuur) te stimuleren en vanuit het netwerk de noden en mogelijke gemeenschappelijke acties naar boven te laten komen in de vorm van co-creatie, zie intentieverklaring.
- de kwaliteitskamers in een gemeenschappelijk overleg samen te brengen om – vanuit henzelf – de groeinoden te identificeren en mogelijke groeipaden uit te zetten

Festival van de architectuur, Colloquium, 2019
© Egon Verleye

Avond van de architectuur, Case Design. The Craft of Collaboration, 2019 © Dries Luyten

SD3/ Het VAi fungeert als platform voor uiteenlopende ruimtelijke actoren om impact te genereren

VAi vermeerdert waar mogelijk de interactie tussen uiteenlopende actoren die met ruimtelijk ontwerp, beleid en kwaliteit bezig zijn. Daartoe brengt het verschillende personen en organisaties samen rond bepaalde thema's, van onderwijs tot bouwbedrijf, van ontwerper tot criticus, van beleidsmaker tot eindgebruiker … Universiteiten, middenveld, ontwerpers, lokale en Vlaamse beleidsmakers en internationale experten spelen hierin een rol. Het doel is kennisverbreding en -uitwisseling, agendasetting, overleg en kritisch debat rond thema's die het VAi naar voren schuift of waarvoor anderen zich tot het VAi richten. Deze doelstelling richt zich in eerste instantie op de professioneel betrokken individuen en organisaties. Het VAi is daarbij een schakel tussen de ontwerppraktijk, het onderwijs, het beleid en de (bouw)sector.

OD 3.1/ Veilige leer- en ontmoetingsplekken creëren voor transsectorale uitwisseling

Veel ruimtelijke vraagstukken zijn complex en raken aan uiteenlopende beleidsdomeinen. Alleen wanneer er transversaal gewerkt wordt, kan er werkelijk impact gegenereerd worden. Architectuur past immers zowel binnen kunsten, monumentenzorg als stedenbeleid. Tegelijkertijd raakt het aan wonen, zorg, onderwijs, recreatie, mobiliteit, luchtkwaliteit, ecologie en vele andere domeinen en beleidsniveaus. Het VAi zet zijn platformfunctie in om disciplineoverschrijdende en transversale gesprekken te voeren tussen burgerbewegingen, architecten, bouwmeesters, projectontwikkelaars, beleidsmakers, verzelfstandigde gemeentediensten die aan stadsontwikkeling doen, kwaliteitskamers, milieugroeperingen en andere middenveldspelers. De doelstelling is om de gesprekken te laten landen in breed gedragen standpunten waarmee – als beleidsvoorbereidend werk – aan agendasetting wordt gedaan.

Actie 1/ Formats ontwikkelen die kennisuitwisseling en polyfonie in het debat mogelijk maken en zo doorbraken genereren

Het VAi creëert 2 producties voor dialoog en samenwerking, die als *safe space* worden vormgegeven (OD1.2 – Actie 6). Niet alle maatschappelijke vragen kunnen behandeld worden. De overkoepelende thema's (zie p. 21-23) zijn richtinggevend in de thematische keuze. Zo voedt ook het artistiek project de kennisuitwisseling en vice versa.

- Mensen moeten zich veilig voelen om te spreken, publieksbemiddeling speelt hierin een rol. Het VAi brengt diverse stemmen samen om samen een andere vorm van kennis voort te brengen. De stemmen vertolken verschillende standpunten en perspectieven. Zo wordt een constructieve debatcultuur geïnstalleerd.

- Afstemming met andere intermediaire organisaties (regionaal/lokaal, media, …).

- De resultaten kunnen de basis vormen van beleidsvoorbereidend werk.

Actie 2/ Kruisbestuiving tussen verschillende actoren mogelijk maken

Nieuwe formules om de connectie tussen de ontwerpgemeenschap, de bouwwereld en het onderwijs te versterken via netwerken of gemeenschappen worden ontwikkeld en getest.

- 2 momenten per jaar oraniseert het VAi De Avonden van het VAi alsook 1 keer per jaar een buitenlands leertraject zoals previews, gespreks- en ontmoetingsmomenten tussen bouwsector en ontwerpers.

- Er komt een samenwerking met studenten bij 3 grote tentoonstellingen, duidelijk gekoppeld aan het overkoepelende thema (zie SD 1). Het overkoepelende thema wordt hiertoe geïntroduceerd bij de ontwerpstudio's. Zo worden jonge ontwerpers in de hedendaagse ruimtelijke vraagstukken getrokken vanuit een professionele omkadering. Omgekeerd voeden de ideeën van jonge mensen het debat.

OD 3.2/ Meer impact genereren met architectuurkritiek en met de borging van kennis

Een geëngageerde en operationele vorm van architectuurkritiek is essentieel om de ruimtelijke kwaliteit te vergroten en om het bewustzijn hierover bij een grotere groep burgers, professionals in de bouwsector en beleidsmakers te vermeerderen.

Actie 1/ Inzetten op jonge architectuurcritici

Het VAi draagt actief bij om een groeiende groep architectuurcritici bedreven te maken in het schrijven en reflecteren over architectuur en ruimtelijke ontwikkelingen. Er wordt intellectuele ruimte gecreëerd waarin critici lovende maar ook negatieve kritieken leren formuleren en ontwikkelen, gekaderd binnen historische referenties en toekomstige uitdagingen. Het VAi zet in op:

- een workshop architectuurkritiek voor (doctoraats)studenten en pas afgestudeerden per twee jaar

- een jong curatorenteam dat een actieve rol speelt bij het curatorschap van de gebouwendatabank en bij publieksactiviteiten als de Dag van de architectuur, zie p. 28.

Actie 2/ Architectuurboek Vlaanderen als hefboom voor impact

Het Architectuurboek Vlaanderen moet zijn betekenis herdenken in een snel veranderend landschap waarbij de 'nieuwswaarde' van het boek plaatsmaakt voor een encyclopedisch gehalte. Nieuwe architectuurprojecten zijn immers reeds bekend via sociale media nog voor oplevering. Daarbij kan het boek opnieuw een agenderende rol opnemen (zoals in de jaren 1990) en andere vormen van architectuurpraktijk bespreekbaar maken. Het VAi geeft om de twee jaar andere stemmen in de redactie een forum.

- Het Architectuurboek Vlaanderen is een zeer rijke bron, die de start moet zijn van een langer traject van gesprekken, korte opinies … om meer impact te genereren.

- Het Architectuurboek Vlaanderen neemt een belangrijke rol op om architectuurfotografie als vorm van architectuurkritiek te bevragen en nieuwe kansen te geven. Het boek moet hierin *ahead of the curve* zijn.

- Het Architectuurboek Vlaanderen heeft een redactie die polyfoon is samengesteld, cfr. OD 2.1.

- In en over het Architectuurboek Vlaanderen wordt transparant gecommuniceerd over de gemaakte keuzes en de samenstelling van de redactie.

Actie 3/ Kennisontwikkeling verduurzamen

De VAi-activiteiten zijn een enorme bron van kennis. Aan elk project gaat vaak een diepgaand onderzoek vooraf, meestal met uiteenlopende spelers. Het VAi zal deze kennis bundelen in een format dat zich ertoe leent om ook na afloop van de publieksactiviteiten ter beschikking te stellen van bijvoorbeeld onderzoekers.

- Van elke activiteit is er een neerslag. De neerslag is minimaal een video van een debat of een kennisdossier op de website, maximaal een publicatie in de nieuwe reeks van het VAi, zie OD 1.2 actie 2.

OD 3.3/ Beleid voeden met nieuwe en transversale ideeën

Fundamentele transities op het vlak van ruimtelijke en architecturale duurzaamheid worden pas realiseerbaar wanneer diverse beleidsniveaus en beleidsdomeinen betrokken zijn. Het VAi ambieert daarom waar mogelijk te evolueren naar een kritische vrij- en denkplaats waar transversaal denken mogelijk is, en waar 'dwarsdoorsteken' tussen verschillende beleidsdomeinen en -niveaus aangemoedigd worden. Deze werking kan ook naar het beleid gevaloriseerd worden.

Actie 1/ Architectuurboek Vlaanderen / Toer van Vlaanderen

Het Architectuurboek Vlaanderen bevat heel wat informatie en voorbeelden die impact kunnen genereren bij lokale beleidsmakers en bij lokale ontwerpgemeenschappen of ontwikkelaars. Het VAi beschouwt de publicatie van het boek niet als het eindpunt van een proces, maar ook als het startpunt van om een gesprek op te starten over de thema's van het boek met een breder veld van betrokkenen.

- Het VAi ontwikkelt een actieve werking om het Architectuurboek Vlaanderen door Vlaanderen te laten reizen in de vorm van 2 presentatiemomenten met debat per editie van het Architectuurboek rond thema's uit het boek.

- Het VAi knoopt hiervoor samenwerkingen aan met lokale actoren en ontwerpgemeenschappen zodat de ideeën in het boek nog breder bekend raken bij (lokale) beleidsmakers en ontwerpers.

De platformfunctie van het VAi (SD 3) en de functies van het Kunstendecreet

Ontwikkeling:

- Het VAi zet in op de ontwikkeling van een eigen positie en de uitbouw van een referentiekader voor jonge critici.

- De kwaliteit wordt gewaarborgd door begeleiding door een (inter)nationaal gerenommeerd architectuurcriticus/-a op inhoudelijk vlak en productionele begeleiding door VAi-medewerkers.

Participatie:

- De *safe spaces* worden georganiseerd volgens internationaal erkende gesprekstechnieken die toelaten mensen met verschillende standpunten en maatschappelijke, culturele achtergronden met elkaar op een respectvolle manier in gesprek te laten treden. Afhankelijk van het onderwerp wordt een externe gespreksleider aangesteld of neemt de VAi-medewerker 'platform en beleid' deze rol op.

- De deelnemers van de gesprekken/*safe spaces* worden zorgvuldig gekozen, met inachtneming van de uiteenlopende positie ten opzichte van een complex ruimtelijk thema. Deelnemers weten op voorhand precies wat het programma, timing en proces zal zijn waarvoor ze zich engageren.

- De uitkomst is open en kan alleen ingevuld worden in het samenspel van de deelnemers; de inhoud die gegenereerd wordt is uitdrukkelijk gevormd door co-creatie.

Reflectie:

- Het eindresultaat van de gesprekken in de *safe space* is een nieuw inzicht, een doorbraak of een beleidsaanbeveling die – met de professionele ondersteuning van redacteur – tot een publiceerbare tekst wordt gemaakt en verspreid.

- De nieuwe kennis en inzichten die door het proces van het werken aan het Architectuurboek Vlaanderen gegenereerd worden, worden duurzaam geborgd in de publicatie zelf, op de VAi-website en in de gebouwendatabank.

- De kennis wordt verspreid via een *Toer van Vlaanderen*. Daarbij gaat het niet alleen om disseminatie maar ook om het genereren van impact.

Stynen, Brutalism on a Human Scale, 2019
© Agnese Sanvito

Architectuurbiënnale Venetië, Composite Presence, 2021
© Egon Verleye

SD4/ Het VAi verwerft een nieuwe positie voor architectuur uit Vlaanderen en Brussel in een veranderde internationale omgeving

OD 4.1/ Internationale toonplekken voor architectuur uit Vlaanderen en Brussel creëren

Het VAi heeft continue aandacht voor de aanwezigheid van architectuur uit Vlaanderen en Brussel op het internationale toneel en stimuleert de aanwezigheid van ontwerpers op internationale podia. De inzet is niet alleen bekendheid generen, maar ook het debat en de discipline in Vlaanderen te voeden door internationale kruisbestuivingen.

De rol die het VAi sinds zijn ontstaan opneemt om jong talent te ontdekken en eerste kansen te geven om zich te tonen aan een publiek én daarin zelfreflectie te ontwikkelen, is nog steeds relevant. De volgende stap, waarbij het VAi vaak ook deze architecten een groter en internationaal forum biedt, wordt nu ook deels opgenomen door andere spelers (oa. CCA, Porto Academy, CIVA/KANAL …). Het VAi maakt daarom een zorgvuldige afweging van het profiel van de ontwerpers waarmee het internationaal werkt. Het ambieert daarmee de beeldvorming in het buitenland over architectuur uit Vlaanderen meer gelaagdheid te geven. Alleen zo kan de internationale aandacht een blijvend element in de architectuurcultuur in Vlaanderen en Brussel zijn, en er dus ook een voortdurende stimulans aan geven.

Actie 1/ Doorgedreven samenwerken met andere architectuurinstituten

Het VAi speelt een actieve rol in de International Confederation of Architectural Museums (ICAM). Daarnaast bouwt het via de deelname aan de Biënnale van Venetië en door actief aanwezig te zijn op andere Biënnales en Architectuurfestivals aan een interessant netwerk van architectuurmusea en -centra. Het zet dit netwerk in om architectuur uit Vlaanderen en Brussel te kunnen tonen in het buitenland. Dat doet het door:

- 2 internationale presentaties per beleidsperiode

Actie 2/ Deelname aan de Architectuurbiënnale van Venetië

Het VAi treedt op als commissaris van de Vlaamse bijdrage aan de Architectuurbiënnale van Venetië wanneer Vlaanderen aan zet is in het Belgisch paviljoen (vierjaarlijks). Het VAi organiseert de aanduiding van de curator, neemt de productie en communicatie op zich. De deelname is onder de voorwaarde dat de Vlaamse Overheid productiemiddelen voorziet.

In de tussenliggende edities van de Biënnale, wanneer de Franstalige Gemeenschap invulling geeft aan de Belgische bijdrage, zal het VAi aanwezig zijn door in te zetten op volgende elementen:

- Samenwerking met en actieve ondersteuning van architecten uit Vlaanderen die hun werk in Venetië presenteren op uitnodiging van de centrale curator van de Biënnale

- Publicaties van het VAi en van/over architectuur uit Vlaanderen en Brussel actief ondersteunen in een boekenprogramma

- Randactiviteiten organiseren rond de Biënnale, bij voorkeur in samenwerking met de Vlaamse Vertegenwoordiger in Italië. De Randactiviteiten zijn onder de voorwaarde van samenwerkingen met en financiële steun van Vlaamse vertegenwoordiger in Rome.

Actie 3/ Aanwezigheid van architectuur uit Vlaanderen en Brussel op internationale fora als architectuurfestivals (Londen, New York …) stimuleren

Het VAi volgt actief de internationale fora voor architectuur op, bouwt een netwerk uit van professionele collega's die deze fora organiseren en stimuleert architecten uit Vlaanderen en Brussel om hier hun werk te tonen. Het VAi vervult een doorverwijsfunctie voor architecten om hiervoor ondersteuning te krijgen, voornamelijk in het kader van het Kunstendecreet.

Actie 4/ Opbouwen van een netwerk met de Vlaamse vertegenwoordigers

Het VAi bouwt actief aan goede relaties met de Vlaamse vertegenwoordigers in het buitenland en neemt actief deel aan culturele initiatieven van de Vlaamse vertegenwoordigers. Het VAi informeert de Vlaamse vertegenwoordigers op een actieve manier over architectuur uit Vlaanderen en Brussel die plaatsvinden in hun internationale standplaats.

OD 4.2/ Internationale communicatie en bekendheid verdiepen en verbreden

Het VAi zet met haar activiteiten duidelijk in op het initiëren, coördineren en uitvoeren van de ontwikkeling van de internationale dimensie van de Vlaamse architectuurcultuur door internationale omkadering, communicatie, promotie, relatieontwikkeling, veldanalyse en visieontwikkeling.

Actie 1/ Actieve relaties opbouwen met internationale recensenten en architectuurcritici

Het VAi zet actief in op het uitbouwen van structurele relaties met buitenlandse critici en journalisten.

- Het VAi zet daarbij actief in op nog onbekende namen voor het buitenland en spant zich in om de beeldvorming over architectuur uit Vlaanderen en Brussel divers en open te houden. Het VAi is zich immers bewust van het feit dat de huidige hausse in aandacht vanuit het buitenland voor de architectuur uit Vlaanderen en Brussel slechts kan aanhouden als het beeld hiervan voortdurend vernieuwd en bevraagd wordt, zowel op thematisch vlak als wat de ontwerpers betreft.

Actie 2/ Internationale nieuwsbrief en andere communicatiemiddelen

Het VAi biedt 8 kwalitatieve internationale nieuwsbrieven per jaar aan met internationaal relevant nieuws over architectuur uit Vlaanderen en Brussel. Het VAi zet actief in op het vermeerderen van het aantal geadresseerden.

Actie 3/ Internationale distributie van publicaties professionaliseren

De publicaties van het VAi hebben een groot internationaal potentieel dat momenteel nog niet volledig benut is. Daarom zal het VAi:

- 1 internationale publicatiefolder per twee jaar lanceren die het wijd verspreidt.
- een analyse maken van internationale distributeurs en daarin strategische samenwerkingen aangaan.
- actieve relaties opbouwen met internationale journalisten en recensenten, cfr. supra.

OD 4.3/ Internationale dimensie in de werking van het VAi intern vergroten

Actie 1/ Uitwisselings- en Europese programma's

Het VAi stimuleert zijn medewerkers om deel te nemen aan uitwisselingsprogramma's en opleidingen om de architectuurcultuur in het buitenland te leren kennen en om duurzame relaties op te bouwen. Dit aan de hand van 1 uitwisseling, opleiding of werfbezoek per jaar.

Daarnaast zet het VAi actief in op de deelname aan Europese programma's in het kader van Creative Europe, The New European Bauhaus en andere programma's in samenwerking met universiteiten.

Actie 2/ Inzetten op prospectiebeleid en delen van kennis

Het VAi voert een actief prospectiebeleid en houdt zo de vinger aan de pols van internationale ontwikkelingen in de architectuurcultuur en het architectuurbeleid. Het VAi vertaalt die ontwikkelingen naar de relevantie in Vlaanderen en Brussel en houdt zo zijn programma scherp. Dit aan de hand van 2 internationale prospecties per jaar. Medewerkers van het VAi nemen tweemaal per jaar deel aan internationale congressen en samenkomsten van professionals om zowel de kennis als het netwerk van het VAi voortdurend te actualiseren.

De internationale werking van het VAi (SD 4) en de functies van het Kunstendecreet

Productie: de partners voor de internationale samenwerkingen zijn steeds zorgvuldig gekozen op basis van de artistieke kwaliteit van hun werk en de affiniteit met het thema.

- Het project wordt over een voldoende lange periode gerealiseerd (2022-2024)
- Elke partner in het netwerk heeft specifieke expertise en neemt op basis daarvan een rol op zodat de kwaliteit gegarandeerd kan worden
- Er is een gezamenlijke productie van een publicatie met duidelijke taakafspraken en financiële overeenkomsten
- Het productieproces wordt opgeladen met verschillende debat- en publieksmomenten van alle partners om de gemeenschappelijke artistieke uitkomst te stimuleren
- Elke partner verspreidt en promoot de productie binnen zijn netwerk. Daarnaast wordt een gemeenschappelijke internationale communicatiecampagne opgezet.

Presentatie:

- Het VAi presenteert alleen werk in de vorm van tentoonstellingen, lezingen of publicaties in een internationale context die een stevige kwaliteitstoets doorstaat. Voor het Architectuurboek Vlaanderen is dat via een gemengde landelijke en internationale redactieraad van gerenommeerde stemmen in de architectuur; voor de selectie van de inzending van de Biënnale van Venetië wordt een internationale jury samengesteld; …
- het VAi zoekt hoogstaande partners met een stevige artistieke reputatie, zoals de Biënnale van Venetië, een aantal dynamische architectuurcentra in Europa, London Festival of Architecture, de Architecture Foundation (UK) …
- Randprogramma's rond de presentatie van een boek of expo richten zich actief naar een nieuw buitenlands publiek. De Vlaamse vertegenwoordigers zijn hierbij belangrijke partners, evenals de leden van ICAM.
- De eigen Engelstalige nieuwsbrief, website en sociale mediakanalen zijn eerste instrumenten om de buitenlandse projecten bekend te maken. Daarnaast is er de samenwerking met de Vlaamse vertegenwoordigers, partners en een langzaam groeiend aantal recensenten die de boodschap mee verspreiden.

Festival van de architectuur, De Grote Invitatie, 2021
© Leontien Allemeersch

Workshop BC Architects, 2019
© Dieter Van Caneghem

SD5/ Het VAi trekt de waarden die het uitdraagt door in zijn zakelijke organisatie

Het VAi wil een duurzame organisatie zijn, in de holistische betekenis van het woord. Dat betekent dat alle elementen van de werking duurzaam zouden moeten zijn: de missie, de interne en externe werkprocessen, het artistieke programma en de huisvesting.

OD 5.1/ Een zorgzame werking uitbouwen op het vlak van mensen, middelen en huisvesting

In de maatschappelijke ontwikkelingen van de voorbije jaren staat ook de rol van de culturele instelling zelf ter discussie. Het bewustzijn groeit dat culturele instellingen, inclusief architectuurinstituten, mee bepalen welke stem gehoord wordt en welke niet. Het VAi wil bewust omgaan met de maatschappelijke opdracht die het krijgt van de Vlaamse Overheid. Het maakte tijdens de lockdown in 2020 een 'strategisch plan publiekswerking' en overdacht tijdens 'covid-wandelingen' de verantwoordelijkheid van het VAi. Daarnaast installeerde het VAi een klankbordgroep waarin het brede veld van de architectuurcultuur is vertegenwoordigd.

De medewerkers van het VAi, de klankbordgroep en de raad van bestuur hadden een actieve inbreng in dit beleidsplan. Het plan is daarmee het resultaat van een denkoefening met velen, zowel buitenstaanders, bestuurders als medewerkers van het VAi.

Actie 1/ Personeelsbeleid

Een goede interne organisatie met een kwaliteitsvol personeelsbeleid is de eerste actie, vanuit de overtuiging dat dit een voorwaarde is voor de verwezenlijking van de andere doelstellingen. De voorbije jaren groeide de organisatie sterk. Daardoor werden afspraken geformaliseerd. Het VAi is een vlakke organisatie waarin doorgroeimogelijkheden vooral inhoudelijk zijn. Verantwoordelijkheid geven en krijgen, maar ook erkenning voor de inspanningen van collega's en vanuit het veld, is een belangrijk onderdeel van de motivatie van de medewerkers. Het VAi zal blijvend aandacht hebben voor:

- een intern organisatiemodel dat zoekt naar een evenwicht tussen groei en rust, tussen verandering en voldoende tijd om die te implementeren.

- welzijn en welbevinden via het proces en de juiste omkadering.

Actie 2/ Fair practices

Iedereen die bijdraagt aan het gedeelde project dat het VAi is, wordt hiervoor erkend en correct vergoed.

Actie 3/ Aandacht voor het proces

Het VAi streeft naar kwalitatieve output én impact. Impact kan ook bereikt worden door goede processen en samenwerkingen te realiseren, zowel intern als extern. Elk aspect van het proces verdient aandacht en zorgzaamheid.

- De interne organisatie, overlegstructuur en beslissingsprocessen zijn transparant, toegankelijk en democratisch:
    - wekelijkse kernstaf vergadering
    - wekelijks overleg per deelwerking en voor grote projecten waaraan meerdere collega's werken
    - planningscel monitort de timing en werkdruk
- Procedures garanderen de kwaliteit voor alle aspecten van de werking, met kwaliteitsnormen op het vlak van externe communicatie, output, interne processen …
- Ruimte voor innovatief denken
- Inzetten op een sterke interne communicatie en digitale strategie die ook de efficiëntie en samenwerking faciliteert.
- Goede afspraken met externen door contracten die regelmatig getoetst worden op juridische correctheid.

Actie 4/ *VAi-train on the move* - visie op huisvesting

Architectuur is als discipline voortdurend in verandering; het VAi wil dit als instelling uitdragen. Vanuit het besef dat de organisatie voortdurend in transitie is, wordt ook het vraagstuk van de huisvesting uitdagend. Hoe kan de huidige en toekomstige huisvesting van het VAi een broedplaats worden voor een niet-determinerend en zelfbevragend project?

- <u>Waar we vandaan komen</u>
  Het VAi ontstond in 2001 met als opdracht het publiek te sensibiliseren voor kwaliteitsvolle architectuur. Vanuit de kelder van de internationale kunstcampus De Singel bouwde het zijn werking uit Het tentoonstellingsprogramma breidde uit, net als de publicaties en de educatieve en informatieve opdracht en rol. In 2018 neemt het VAi de verantwoordelijkheid op voor een collectie architectuurarchieven (geen onderwerp van dit beleidsplan maar ondersteund vanuit het Cultureel-erfgoeddecreet). Via de herbestemming van de Sint-Hubertuskerk in Berchem tot werkplek voor alle VAi-medewerkers én depot voor de collectie (p. 30) draagt het VAi binnenkort ook zorg voor een eigen gebouw.

- Reikend naar de wereld
  De geschiedenis van het VAi heeft een duidelijk verloop: eerst was er de wereld, dan de collectie en pas dan kwam het gebouw. Het VAi engageert zich om die volgorde vol te houden. Volwaardig in de wereld staan is een essentieel aspect van de werking. Die ingesteldheid heeft consequenties voor alles wat het VAi doet.

  Deze visie wordt doorgetrokken naar het gebouw en de hele werking van het VAi. Er wordt niet meer verwacht dat het publiek naar het VAi komt. Het VAi wil zelf ook naar het publiek gaan. Dit tweerichtingsverkeer is essentieel.

  De cultuurtempel maakt plaats voor een trein die onderweg is, die halte houdt en samenwerkingen smeedt. De thuisbasis van de trein is het depotgebouw in de Sint-Hubertuskerk waar alle medewerkers werken. Het station waar de trein het meest zichtbaar aanwezig is, is de Singel waar het VAi het architectuurprogramma blijft waarmaken. Daarnaast zijn er vele haltes in samenwerking met partners uit Vlaanderen en Brussel.

- Duurzaamheid in zijn volle breedte ingevuld
  Met deze herbestemming wil het VAi alle aspecten van duurzaamheid dat het uitdraagt realiseren, van maatschappelijke verankering, klimatologische aspecten van duurzaamheid tot culturele en sociale duurzaamheid.

Actie 5/ Middelen, mensen en materialen koesteren

Er wordt een zorgzaam financieel beleid gevoerd, bewust van het feit dat er met publieke middelen wordt gewerkt binnen een specifieke opdracht.

- Tentoonstellingen worden waar kan gemaakt met duurzame gerecupereerde of te recupereren materialen. We werken samen met Kringloopexpo en hergebruiken tentoonstellingsmateriaal dat De Singel en het VAi in de loop van hun werking hebben verzameld.

- De oplage van boeken wordt grondig overwogen en geëvalueerd om zo min mogelijk papier te gebruiken.

- Aanvullende financiering wordt verworven mits duidelijke deontologische codes. Het VAi wenst niet in zee te gaan met ondernemingen die ingaan tegen de waarden van de instelling.

- Er zijn duidelijke procedures voor uitgaven:

  - Medewerkers van VAi kennen de budgetten waarmee ze projecten realiseren bij aanvang van het project.

  - Het inboeken van boekhoudstukken (in- en uitgaven, facturen en creditnota's, bankuittreksels) gebeurt door de officemanager. Voor elke betaling moet eerst een bestelbon zijn, ondertekend

door de projectleider én een factuur, eveneens ondertekend door de projectleider en de directie. Bij twijfel wordt dit in samenspraak met de zakelijk medewerker gedaan of wordt telefonisch advies gevraagd aan het extern boekhoudkantoor (HVCO).

    - Bij het afsluiten van projecten controleert de projectleider de resultaten met de begroting en signaleert zij nog ontbrekende of verkeerd geboekte in- en uitgaven. Dit gebeurt in samenspraak met de zakelijk coördinator.
    - De wet op de overheidsopdrachten wordt gerespecteerd.
    - Voor uitgaven vanaf 12.500 euro is er een beslissing tot gunning van de Raad van Bestuur alvorens bestellingen geplaatst kunnen worden.

- In het bestuur van de organisatie worden de principes van de bestuurscode 2020 zo goed mogelijk gevolgd.
- Er is een auditcomité dat de jaarrekening nakijkt en die toelicht aan de algemene vergadering.

Actie 6/ Zorgen voor het eigen geheugen – archief van de kunsten

Het VAi draagt zorg voor het eigen archief en neemt een voorbeeldrol op in de sector. Het VAi heeft hiervoor een strategische voorsprong door de cultureelerfgoedwerking in de vzw. Het VAi draagt deze kennis uit naar andere organisaties binnen het Kunstendecreet en doet dat in samenwerking met andere cultureelerfgoedorganisaties binnen TRACKS.

OD 5.2/ Professionalisering van specifieke aspecten van de organisatie

Tijdens de beleidsperiode 2023-27 wil het VAi extra inspanningen leveren om een aantal aspecten van zijn werking verder te professionaliseren.

Actie 1/ Professionaliseren van het uitgeversbeleid

De voorbije beleidsperiode groeide het VAi uit tot een succesvol uitgever van gespecialiseerde architectuurpublicaties. Het sleepte nationale en internationale prijzen in de wacht, waaronder de DAM Architectural Book Award in Frankfurt. Er is nood aan verdere professionalisering:

- duidelijke standaarden en financiële richtlijnen uit voor het uitgeven van publicaties van derden
- op regelmatige basis evaluatie van afspraken met nationale en internationale distributeurs
- aanwezigheid op internationale en nationale architecturale evenementen

- aanwezigheid van VAi-publicaties in gerenommeerde architectuurbibliotheken en -boekenwinkels in binnen- en buitenland

- 1 keer per jaar aanwezigheid van VAi op een grote nationale/internationale boekenbeurs (Leipzig, Frankfurt, …)

- stimuleren van recensies van VAi-publicaties in uiteenlopende vakbladen en websites

- 1 internationale publicatiefolder per twee jaar

Actie 2/ Digitale maturiteit vergroten

In alle aspecten van de werking staat het VAi voor grote kansen en uitdagingen op het vlak van de digitale evolutie. Om de digitale publiekswerking en efficiënte en transparante backoffice verder te ontwikkelen, zet het VAi in op:

- een performante website die met open source software voor de verschillende functies van het VAi

- digitale strateeg bewaakt het overzicht van alle digitale ontwikkelingen en strategische stappen

- een uitgesproken cultuur van open data

- vooruitstrevendheid binnen de sector wat betreft de digitale tools voor planning, interne communicatie en het bewaren van het eigen archief

Actie 3/ De VAi-gemeenschap groeit

Het VAi heeft een partnerwerking waaraan een financiële ambitie is gekoppeld, maar ze gaat verder dan dat:

- 2 avonden van de architectuur/ jaar en 1 buitenlands leertraject per jaar zorgen voor leer- en ontmoetingsmomenten voor de partners tussen ontwerpers

- Een duurzame gemeenschap van professionele partners rond het VAi

- Ondernemerszin aanscherpen in de partnerwerking

OD 5.3/ Participatie als een evidentie bij alle werkprocessen

In de diverse doelstellingen en acties van het plan streeft het VAi naar een nieuwe relatie met ontwerpers, studenten, beleidsmakers, professionele partners en uiteenlopende doelgroepen. Ze worden actief betrokken bij alle processen van de werking en hebben deel aan de resultaten.

Actie 1/ Klankbordgroep

Het VAi heeft een klankbordgroep waarin de brede sector op een evenwichtige manier vertegenwoordigd is. Het inhoudelijke gesprek wordt er gevoerd over de projecten die de missie in realiteit brengen. Mandaten in de klankbordgroep duren 2 jaar. De klankbordgroep neemt een bijzondere plek in het beleidsplanningsproces in.

Actie 2/ Samenwerkingen

Elk project krijgt gestalte vanuit een samenwerking, steeds met tweerichtingsverkeer: het VAi reikt proactief naar het publiek en belanghebbenden, maar staat ook open voor de vragen tot samenwerking vanuit de samenleving. Daarbij durft het VAi de klassieke verhoudingen loslaten door nieuwe rollen te geven aan jonge ontwerpers en studenten.

Actie 3/ Strategisch Plan Publiekswerking

In 2020-21 ontwikkelde het VAi een strategisch plan publiekswerking. Het strategisch plan voorziet in publieksbemiddeling op maat van diverse doelgroepen, van de ontwerpgemeenschap tot de burger of het beleid. Het is een leidraad die doorheen alle acties van het VAi loopt.

- De overkoepelende thema's (zie p. 21-23) worden in samenspraak met stakeholders en de klankbordgroep beslist.
- De uitkomst van de platforms (zie p. 47) wordt mee door de deelnemers bepaald en ligt niet op voorhand vast.
- De jonge curatoren en critici bepalen mee de inhoudelijke lijnen en de selectie voor de Dag van de architectuur (p. 28) en voor de digitale output op vai.be op het vlak van architectuurkritiek.

ZAKELIJK BEHEER

Specifiek voor het opstellen van dit deel van het beleidsplan lees je best volgende artikelen:

- *artikel 56 uit het Kunstendecreet;*
- *artikel 66, eerste lid uit het uitvoeringsbesluit.*

Infrastructuur

Het VAi is gehuisvest in De Singel, waar de kantoren van de medewerkers die het beleidsplan Kunsten uitvoeren een werkplek hebben. De medewerkers die de Cultureel-erfgoedwerking van het VAi waarmaken hebben een werkplek bij de collectie in het centrum van de stad. Werken op twee plekken is niet evident.

Het VAi is gestart met het herbestemmingstraject van de 19de-eeuwse kerk van Berchem waar op termijn de collectie, alle medewerkers van het VAi en een deel van de publiekswerking plaatsvindt. [Het herbestemmingstraject zelf valt buiten de aanvraag binnen het Kunstendecreet en wordt o.a. met FOCI-middelen gefinancierd. Het herbestemmingstraject is wel de aanleiding om een levend project te zijn waarin veel van de thema's die het VAi programmeert, met de buurt in de praktijk getest worden, zie p. 30]

Visie op het bestuur

Het bestuur representeert de verschillende stakeholders én brengt noodzakelijke zakelijke expertise binnen in de organisatie. Het VAi volgt de Bestuurscode 2020, onder andere inzake de transparantie van de samenstelling van de bestuursorganen en rooster met mandaten. Daartoe is er een:

- evenwichtige vertegenwoordigingen van ontwerpers uit de praktijk, cultureel-diverse groepen uit de samenleving, de cultureelerfgoedgemeenschap rond architectuur (met name voor de werking van het VAi vanuit het Cultureel-Erfgoedveld), het onderwijsveld architectuur, stedenbouw, monumentenzorg en interieurarchitectuur

- evenwicht tussen specifieke expertise (juridisch, fiscaal, communicatief …)

- genderevenwicht

- vanuit de klankbordgroep is er een vertegenwoordiging in de Algemene Vergadering

Het bestuur werkt met:

- een aanstellingsrooster dat duidelijk maakt wanneer mandaten vrijkomen en welke profielen gewenst zijn in de bestuursorganen

- een deontologische code voor de bestuursorganen

- een afsprakenkader tussen directie en de raad van bestuur

In maart 2022 is er een wissel van het voorzitterschap en wordt een derde van de bestuursleden vernieuwd. Dit is een kans om volgende profielen aan te trekken:

- ervaringsdeskundigheid publiekswerking
- zakelijke ervaring in een organisatie ondersteund in het Kunstendecreet
- een ontwerper
- iemand die de diversiteit van de samenleving representeert

Huidig personeelsbeleid

Het personeelsbeleid kreeg vorm in 2019-20 in de nota *Organisatiemodel voor het VAi. Rollen en verantwoordelijkheden*. De nota is de uitkomst van een traject waarin alle medewerkers input gaven.

Het resultaat is een organisatiemodel met volgende elementen:

- Een waardenkader
- Functieprofielen en beschrijvingen die voldoende richtinggevend zijn maar ook ruimte laten voor persoonlijke ontwikkeling
    - algemene VAi-rol voor alle werknemers met een focus op klantgerichtheid, openheid naar de wereld, collegialiteit …
    - specifieke rol per functieprofiel
    - medewerkers kunnen verschillende rollen opnemen (productie, inhoudelijk …)
- Jaarlijks functioneringsgesprek (individueel)
- Jaarlijks collectieve reflectie over interne werking, personeelsbeleid …
- Externe preventieadviseur
- Interne vertrouwenspersoon, gekozen door de medewerkers
- De personeelsaansturing wordt voortdurend verbeterd, met toenemende aandacht voor kwaliteitszorg.
- Per team kunnen opleidingen gevolgd worden afhankelijk van de noden van elkeen of van een team.
- Collectieve formele en informele momenten

- VAi-academie als interne veilige leeromgeving

- Stimuleren van het volgen van opleiding en vormingen zodat medewerkers de kennis in het (inter)nationale veld bijbenen én vaardigheden kunnen ontwikkelen.

Correcte vergoeding

Iedereen die bijdraagt aan het gedeelde project dat het VAi is, wordt hiervoor erkend en correct vergoed.

- Er zijn vaste tarieven voor lezingen en erelonen van scenografen, ontwerpers die hun werk presenteren, vormgevers en alle andere personen en organisaties waarmee wordt samengewerkt. Die afspraken worden aan het begin van projecten op papier gezet.

- Er is een vrijwilligersbeleid dat is gericht op het betrekken van bepaalde delen van de ontwerpgemeenschap en doelgroepen bij de werking én op een efficiënte interne werking. Vrijwilligers krijgen een gelijkaardige kwaliteitszorg, zij worden nauw betrokken bij de werking en het team.

BIJKOMENDE VRAGEN VOOR ORGANISATIES MET SPECIFIEKE KERNTAKEN

Specifiek voor het opstellen van dit deel van het beleidsplan lees je best volgende artikelen:

- *artikel 67-74 uit het Kunstendecreet.*

Het VAi vervult de volgende kerntaken:

1/ Publiekswerking

Deze kerntaak wordt uitgevoerd met het artistiek project dat onderbouwd wordt met een strategisch plan publiekswerking, zie SD 1. Tentoonstellingen, publicaties, Festival van de architectuur, Dag van de architectuur, lezingen, educatieve programma's … zijn de belangrijkste instrumenten. Hiervan liggen 1 grote en 4 kleine tentoonstellingen in De Singel vast.

2/ Platformfunctie

Deze kerntaak werd in het verleden opgenomen, maar de evaluatiecommissie gaf aan dat hier meer potentieel ligt voor het VAi. Zie SD 3

3/ Veldanalyse

Het VAi evalueert het veld voortdurend.

- Via het Architectuurboek Vlaanderen (p. 26) analyseert het op kwalitatieve wijze het architectuurcultuurveld.

- Eenmaal per beleidsperiode schrijft het VAi een onderzoek uit dat de sociaal-artistieke positie van de ontwerper, de nieuwe rollen die architecten opnemen en de relatie tot de andere kunsten en het kunstenveld in kaart brengt (OD 2.3 actie 3 p. 44).

- Het VAi neemt de verantwoordelijkheid voor de bijdrage 'architectuur' aan de landschapstekening Kunsten. Het doet dat in nauw overleg met Kunstenpunt en met de leden van PAC, zie p. 44.

- Het VAi analyseert de positie van architecten binnen het Kunstendecreet op basis van het helikopterperspectief dat het in de sector heeft, zie p. 44.

4/ Praktijkondersteuning

- Het VAi heeft bijzonder oog voor jonge architecten op het vlak van praktijkondersteuning. Via artistieke projecten en presentatiemomenten (p. 24-25) voor jonge ontwerpers en workshops architectuurkritiek voor jonge critici werkt het VAi aan deskundigheidsbevordering.

- Curatoriële vragen onderbouwen steeds uitnodigingen tot deelname aan producties en presentaties. Hierdoor wordt de verdieping van het eigen werk bevorderd, evenals de betrokkenheid op maatschappelijke vraagstukken (p. 23).

- Met de Bouwmeesterlabels wordt deskundigheid bevorderd op het vlak van ontwerpend onderzoek (p. 41).

- De Platforms in SD3 zijn volledig gestoeld op kennisuitwisseling en samenwerking, ook buiten de traditionele opdeling tussen beleidsdomeinen en -niveaus.

5/ Beeldvorming en internationale promotie

De kennis over de cultureel-maatschappelijke aspecten van de ontworpen en gebouwde omgeving wordt bevorderd:

- bij de publieke opinie, door alle acties die het VAi onderneemt te communiceren naar verschillende doelgroepen, steeds onderbouwd met een plan publiekswerking en een communicatieplan, zie p. 31 en 33.
- bij de overheid, door
    - het Architectuurboek Vlaanderen bekend te maken bij diverse overheden, onder meer via de Toer van Vlaanderen (zie p. 50)
    - de samenwerking met het Team Vlaams Bouwmeester, die een goede afstemming toelaat over wie, wanneer, hoe en waarover naar de overheid communiceert, volgens de rol en opdracht van VAi en TVB, zie intentieverklaring.
- in het buitenland (zie SD 5) door
    - aangepaste communicatie naar een internationaal publiek
    - samenwerkingen met Vlaams vertegenwoordigers, andere architectuurinstituten
    - internationale communicatiekanalen
    - aanwezigheid op internationale architectuurmanifestaties
    - Engelstalige uitgaven van publicaties

BIJLAGEN

Samenstelling Raad van Bestuur en Algemene vergadering op 1/12/21

Raad van bestuur

- Wivina Demeester, voorzitter
- Inge Bertels
- Asli Ciçek
- Kaat Debo
- Geert Gravez
- Yves Loix
- Jan Strubbe
- Piet Van Cauwenberghe
- Jan Vermassen
- Reinhilde Weyns
- Erik Wieërs

Algemene vergadering

- Wivina Demeester, voorzitter
- Inge Bertels
- Asli Ciçek
- Kaat Debo
- Christian Dugardyn
- Geert Gravez
- Yves Loix
- Leen Meganck
- Jan Strubbe
- Piet Van Cauwenberghe
- Jan van den Nieuwenhuijzen
- Jan Vermassen
- Regis Verplaetse
- Reinhilde Weyns
- Erik Wieërs

Beleidsplanningstraject

- Aan het beleidsplan werkten zowel interne (bestuur en medewerkers) als externe adviseurs mee (evaluatiecommissie en klankbordgroep).
- Evaluatiecommissie is eind 2019 samengesteld (André Loeckx, Inge Bertels en Gus Thielens), ze leverden het rapport in september 2020 af.
- Interne werksessies met de VAi-medewerkers op 12/12/19, 22/4/21 en 12/5/21
- Klankbordgroep: sessies gewijd aan het beleidsplan op 27/1/21 en 14/9/21
- Raad van Bestuur: bespreking van het beleidsplan op 14/6/21 en 4/10/21
- Overleg met Coördinator Kunsten van de stad Antwerpen, Karen Vandenbergh op 28/10/2021

Intentieverklaringen

- A+
- ICA/WB – Institut Culturel d'Architecture Wallonie Bruxelles
- AR-TUR
- De Singel
- Herita
- Museum Dhondt-Dhaenens
- PAC
- Team Vlaams Bouwmeester
- Z33

COLOFON

Auteurs: Sofie De Caigny, Rosan Meijer en Meta Noyens met inbreng van de andere medewerkers van het Vlaams Architectuurinstituut

Eindredactie: Bart Biesbrouck

Vormgeving: Mathilde Breukink (VAi)